

NIEPRZYJACIEL (3728) *sb m*

W pisowni łącznej (3717), *w rozłącznej* (11); -przy- (3719), -przy- (9); -el- (2137), -ęł- (1).

Pierwsze e jasne; -él (73), -el (17); -el *MurzHist*, *KochWr*; -él- : -el *OpecŻyw* (2:1), *MurzNT* (1:1), *KochPs* (24:2), *KochPieś* (3:1), *ZawJeft* (2:4), *GórnTroas* (6:1), *SiebRozmyśl* (5:2), *też Calep* (3); -el-; -â- (3262), -a- (115); -a- *GórnRozm* (11); -â- : -a- *BierEz* (13:1), *OpecŻyw* (16:1), *RejPs* (41:3), *RejRozpr* (1:1), *HistAl* (20:2), *MurzHist* (3:11), *MurzMT* (5:5), *KromRozm III* (4:1), *KrowObr* (121:1), *Leop* (114:5), *BibRadz* (159:2), *BielKron* (414:7), *KwiatKsięż* (11:1), *Mącz* (121:3), *GórnDworz* (51:1), *RejPos* (100:1), *BielSpr* (212:13), *WujJud* (22:1), *BudBib* (84:6), *MycPrz* (24:1), *BiałKaz* (19:2), *CzechRozm* (66:3), *KarnNap* (4:1), *Calag* (2:1), *KochPs* (76:2), *SkarŻyw* (159:6), *StryjKron* (39:1), *CzechEp* (74:1), *ArtKanc* (32:1), *ZawJeft* (8:1), *Calep* (1:9), *LatHar* (99:2), *KolakSzczęśl* (7:1), *WujNT* (67:1), *SarnStat* (75:1), *GrabPospR* (13:2), *PowodPr* (37:1), *SkarKazSej* (47:1).

sg N nieprzyjáciel (600) \diamond *G* nieprzyjaciela (283), nieprzyjáci(o)ła (1); -ela: -(o)ła *StryjKron* (6:1; 432). \diamond *D* nieprzyjacielowi (278), nieprzyjacielewi (8); -ewi *ConPiotr* (5); -owi: -ewi *GórnDworz* (5:3). \diamond *A* nieprzyjaciela (308). \diamond *I* nieprzyjacielem (302), nieprzyjaci(o)łem; -elem : -(o)łem *Diar* (4:1;27): ~ -em (42), -(e)m (261). \diamond *L* nieprzyjacielu (17). \diamond *V* nieprzyjacielu (3). \diamond *pl N* nieprzyjaciele (367), nieprzyjáci(o)ły (1); -ele : -(o)ły *Leop* (21:1; *Tob* 12/10); ~ -e (22), -é (2), -(e) (343); -e : -é *MurzHist* (2:2). \diamond *G* nieprzyjaciół (494), nieprzyjacieli (30), nieprzyjacielów (25), [nieprzyjaciółów]; -eli *SeklWyzn* (2), *HistRzym* (3); -ół: -eli *OpecŻyw* (2:1), *SeklKat* (2:3), *GroicPorz* (1:1), *BielKron* (43:7), *StryjKron* (4:2), *ArtKanc* (6:1); -ów : -eli *TarDuch* (4:3); -ów : -ół *LibLeg* (3:1), *WróbŻołt* (10:11), *BielSat* (1:2); -ół : -eli : -ów *Leop* (14:2:3), *Mącz* (11:5:4); ~ -ół (48), -oł (5), -(o)ł (441); -oł *OpecŻyw* (2); -ół : -oł *Mącz* (8:3); ~ -ów (4), -(o)w (21). \diamond *D* nieprzyjacielóm (195), nieprzyjaciółóm (138), nieprzyjaciółóm (1) *MurzNT*; -elóm *MetrKor*, *OpecŻyw* (3), *FalZioł*, *BielŻyw* (4), *MiechGlab*, *LibLeg*, *WróbŻołt* (6), *SeklKat* (8), *KromRozm I*, *KrowObr* (5), *Leop* (9), *OrzList*, *OrzRozm* (7), *KwiatKsięż*, *Mącz* (14), *OrzQuin* (3), *GórnDworz* (3), *HistRzym* (3), *BielSat* (3), *KwiatOpis*, *BielSpr* (8), *KochMon*, *BiałKaz* (6), *PaprPan* (3), *NiemObr*, *BielSjem*, *KochPieś*, *BielRozm* (2), *Phil* (2), *KolakSzczęśl* (2), *KmitaSpit*, *PowodMycPrz* (7), *WiesKróc*, *ModrzBaz* (7), *KochPs*, *StryjKron* (8), (2); *ReszPrz*, *WerGośc* (2), *KochWr*, *ActReg* (3), *KochFrag* (2), *SiebRozmyśl* (2), *GrabPospR* (2), *WotSzl*, *KlonWor*; -elóm : -ołóm *ComCrac*, (1:1), *LubPs* (7:3), *GroicPorz* (2:1), *RejZwierz* (1:1), *BibRadz* (4:21), *BielKron* (41:2), *RejPos* (1:3), *RejZwierz* (2:9), *WujJud* (3:2), *BudBib* (4:6), *CzechRozm* (3:3), *SkarJedn* (1:4), *SkarŻyw* (5:8), *CzechEp* (5:3), *ArtKanc* (2:2), *LatHar* (1:8), *WujNT* (1:2) *SarnStat* (1:3), *SkarKaz* (1:3), *SkarKazSej* (2:4); ~ -óm (21), -om (12), -(o)m (300); -óm *KochPs* (3), *KochWr*, *KochFrag* (2), *SiebRozmyśl* (2); -om *OpecŻyw* (3), *OrzQuin* (3), *KochPieś*; -óm : -om *Mącz* (12:2), *SarnStat* (1:3). \diamond *A* nieprzyjaciele (224), nieprzyjacioly (219), nieprzyjaciół (4), nieprzyjacieli (1); -ele *BierEz*, *OpecŻyw* (2), *KlerPow*, *TarDuch*, *FalZioł*, *MiechGlab* (3), *KlerWies*, *WróbŻołt* (12), *SeklKat* (2), *HistAl* (6), *KromRozm I*, *MurzHist*, *KromRozm II*, *KwiatKsięż*, *OrzQuin*, *HistRzym* (3), *BiałKat*, *BielSpr* (9), *RejPosWstaw*, *SkarJedn*, *StryjKron*, *BielSen*, *BielSjem* (2), *KmitaPsal* (2), *KochProp*, *ZawJeft*, *GrochKal*, *GrabowSet*, *WyprPl*, *SarnStat* (2), *KlonKr*, *SkarKaz* (7); -oły *BierRozm*, *MurzNT* (5), *Diar*, *RejZwierz*, *RejAp* (3), *RejPosWiecz*³, *KuczbKat*, *WujJud*, *MycPrz* (3) *BudNT* (3),

CzechRozm (10), PaprPan (6), ModrzBaz (7), CzechEp (15), KochFr, PaprUp, Phil, KołakSzczęśl, PowodPr (3); -oły :-ele BierRaj (1:1), RejPs (8:1), GliczKsiąż (2:3), LubPs (13:1), KrowObr (6 : 3), Leop (19:8), BibRadz (26:2) BielKron (4 :54) GórnDworz (2:1), RejPos (9:6), RejZwierc (3:1), BiałKaz (7:1), KochPs (6 :7), SkarŻyw (7:20), ArtKanc (4 :5), ActReg (1:1), WujNT (21:2), SiebRozmyśl (1:3), VotSzl (1:1), SkarKazSej (2:4); -oły : -ele : -eli : -ół LibLeg (-:1:-:1), Mącz (1:14:1:1), (8:1:-:1), LatHar (1:12:-:1); ~ -e (21), -(e) (203); ~ -ół (1), -(o)ł (3). ◇ I nieprzyjacioły (112), nieprzyjacielmi (78) nieprzyjaci(o)łmi (16); -oły FalZioł, RejPs (3), RejAp (2), RejPos (7), KuczbKat, RejZwierc (5), MycPrz, CzechRozm (7), PaprPan, SkarJedn, KochPs (2), StryjKron, CzechEp (70), NiemObr (2), ReszPrz, WerGość, ArtKanc, OrzJan (2), KlonKr, PowodPr, SkarKaz, CiekPotr, GosłCast, SkarKazSej; -elmi ForCnR, PatKaz III, BielŻyw, WróbŻołt (7), SeklWyzn, SeklKat, HistAl (3), MurzHist, KrowObr (7), GórnDworz, HistRzym (2), BielSpr, KochMon, RejPosRozpr; -(o)łmi LibLeg, GrzegŚm, BudNT, KarnNap; -oły : -elmi : -(o)łmi TarDuch (1:1:-), GliczKsiąż (2:1:-), LubPs (4:1:-), Leop (7:5:-), BibRadz (13:1:3), BielKron (1:21:1), Macz (3:9:-), WujJud (2:1:-), BudBib (7:-:4), ModrzBaz (2:1:2), SkarŻyw (4:2:-), KochWr (1:1:-), LatHar (3:1:2), WujNT (7:4:-); ~ -oły (9), -óły (1) KochWr -(o)ły (102). ◇ L nieprzyjaciel(o)ch (3) OrzRozm, BielKron (2), nieprzyjaci(o)łach (2) WujJud, OrzRozm, nieprzyjacielach (1) KochZg, nieprzyjaciel(e)ch (1) LibLeg; ~ -ach (2) KochZg, CzechRozm, -ách (1) WujJud. ◇ V nieprzyjaciele (11).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Ten, który jest komuś nieprzyjazny, nienawidzi go, zagraża mu i stara się zaszkodzić; wróg osobisty; *inimicus Vulg, HistAl, Mącz, Calag, Pol Ant, Calep, Cn; hostis Mącz, Modrz, JanStat, Cn; adversarius Mącz, Vulg* [w tym: *czyj: pron poss (571), G sb i pron (246), ai poss (109) (926)*] (1913) : złoń a rołrzcuc [...] włłitka nyenawyfc ij włłitky chitrofcy zle radi przewrotnoŃcy włłitkych nyeprzyijacyol nałłich BierRaj 16, 16; Nieprzyjacielowi nie dowierzay. BierEz K4; Złodziey domowy/ nieprzyjaciel prawy. BierEz R4, I4v, K2v [2 r.], K4v, L3 [2 r.], Q4; OpecŻyw 1v, 12v [2 r.], 52, 72, 73v (11); PatKaz I 5; [Maryja] myeŃcza łzwyate na ktorych criŃtus czyerpyal łpokora myedzy nyeprzyaczyelmy bądacz naboznye nauyedzala PatKaz III 151v; Ty panie Iezu kryŃthe raczy miedzy mną y nieprzijacielmi moiemi vgruntować y vmoczować zgodę y prawdziwy pokoy TarDuch D3; daymi zwicięŃtwo naprzeciw nieprzijacielom moim/ iżby mi łie nie mogli ani łprzeciwić/ ani łzkodzić TarDuch D6v, ktv, A2, A4v, A5, A6 (16); FalZioł IV 2d, 6c, 46d, 54b; Gdy w ładzie nie przijaciela ładziłz, tak ładz aby prawa zachowany były. BielŻyw 11; NieŃzcęŃcia łwego nie rołławiaiy iżby nieprzyjacielom pocievhy niedał. BielŻyw 19, 39, 76, 96, 147, 148; BierRozm 12; LibLeg 6/78 [2 r.], 11/62, 167; Boć mowili mnie nieprzyjaciele moi á ci ktoryz podłtrzegali duŃze moiey czynili radę łpołem WróbŻołt 70/10; Y odrzucę od oblicznoŃci iego nieprzyjaciele/ á ci ktoryz im gardzą dam na vciekanie. WróbŻołt 88/24; Y wzgardziło oko moje nieprzyjacielmi moimi/ gdy vcho moje łlyłzało powłłaiące złołtniki naprzeciw mnie. WróbŻołt 91/12, C3v, 7/5 [2 r.], 7, C4v [2 r.], 16/9 (65); połiędzie ręká twoiá włłlytki nieprzyjacioły twoie y ty włłlytki ktoryz tobie iákie nienawilci łtrogili. RejPs 30, 16, 23, 23v [3 r.], 24, 24v (39); RejRozpr F4, K3v; ConPiotr 30; SeklWyzn 2v, 3; SeklKat A3, F4v, I2 [2 r.], I4, Tv, T3v, Z3v; HistAl A2, B4v, G, G4v, M; MurzHist E4v, G2v, K, M2; choć łwoie krzywdy/ ielŃsze [ChryŃtus] odpráŃzál v oica niebieŃskięgo nieprzyjaciołum łwoiem MurzNT 18v, 21, Matth

13/25, 28, 22/44, *Luc* 19/27; Bo każdy w takich zamieszkach dopi ro chce nad nieprzyjacielem swym się mścić, dopi ro chce imienie, ktore mu było posiędziono, wydrzeć *Diar* 66, 89; Bądź wdzyęczen dobrodzyeyftwá człowieká wšelkyego/ Nieprzyjaciela vchodz rozumem káždego. *BielKom* C5; nye należy bárzo ná nieprzyjacyoły fie gnyewác *GliczKsiąz* G2, K8v; Trapyą myę nyeprzyjacyele bez przestánku fmyele *LubPs* O2, A4, B2 *marg*, B4v, B6 [2 r.], Cv *marg* (60); *GroicPorz* n2, n4v, o3v, tv, min3v; *SeklPieś* 19v; nieprzyjaciele twoi zruszyli się [Quoniam ecce inimici tui sonuerunt *PolAnt Ps* 82/3]/ á kthorzy cię máią wnienawiści podniefli głowę *KrowObr* 167, B4v, lv [2 r.], 6, 11v, 49v (28); *RejWiz* 71, 104v; A the wšlyftkie przekłęftwá/ obroci ná nieprzyjaciele twoie/ y ná the kthorzy ciębie nienawidzą á przelláduią. *Leop Deut* 30/7; Ták niechay zginą wšlyftcy nieprzyjaciele twoi Panie: á ci lepak ktorzy ciębie miłuią/ ták fie niechay łfną á mięgoczą/ iáko słońce gdy wchodzy. *Leop Iudic* 5/31; A ci ktorzy czynią [!] grzechy y niepráwość/ fą nieprzyjacioły fwey duffy. *Leop Tob* 12/10; Słowo słodkie rozmnaża przyjaciele/ á vbłaga nieprzyjaciele *Leop Eccli* 6/5; W všciech swoich oładza nieprzyjaciela/ a w ferću [!] swoim godzi iákoby cię przewrocił w doł *Leop Eccli* 12/15, *Num* 32/21, *Ios* 7/13, *1.Reg* 20/15 [2 r.], 16, *2.Reg* 4/8 (48); Bo fą nieprzyjaciele przodkow twoich/ y hańbią dom twoy *OrzList* f3v; *LeszczRzecz* A6; *RejZwierz* 37 [2 r.], 58v; Strzeż mię [...] Przed złošniki kthorzy mię borzą/ y przed nieprzyjacioły kthorzy mię ogárnęli chcąc wziąć zdrowie moie. *BibRadz Ps* 16/9; zmocnili się nieprzyjaciele moi ktorzy mię gubią oprócz winności moiey *BibRadz Ps* 68/5; A w tymes okazał wšlytkim náłzym nieprzyjacielom/ ižeś ty ieft tym ktory wybáwiálz ze wšlytkiego niešczęścia. *BibRadz Sap* 16/8, *7, *Gen* 14/20, 22/17, *Ex* 23/4, 5 (92); *OrzRozm* B3v; Tam poimawšzy Korybutą y Rotą Niemcá nieprzyjaciela Polfkiego/ obu vtopili. *BielKron* 388; nieprzyjacieli nieznáią żadnych/ okrom zwierząt drápiežnych *BielKron* 445, 11v, 30v [2 r.], 45v [2 r.], 66, 72v (33); Communis hostis gentium et nationum, Polpólitý nieprzyjaciela wšzego šwiátá. *Mącz* 61d, 3d, 4b, 7d, 13b, 29a (17); *OrzQuin* Iv, Z3v; *SarnUzn* F5v; *RejAp* CC4, Ff3, 61v, 89v, 90v, 94; Kiedy nieprzyjaciela thwoy po pás w wodę wpádnie/ poday mu rękę/ á wyrwi go z niebespieczeństwá: ále kiedy ták wpádnie/ iż mu fie w gębę lać pocźnie/ náłthąp ná łeb/ á pogrąz go dooštátká. *Górndworz* Cc7, Ev, O7v [2 r.], S, V3v, Aa, Aa4, Aa6v, Ee4; *HistRzym* 59, 59v, 78v; *RejPos* 9v [2 r.], 13v, 16, 17, 32v (28); *RejPosWiecz*³ 99; *BiałKat* 196; *BielSat* L3; *KwiatOpis* C4; *GrzegŚm* 23, 66; Skárby pieniądze párzące tho ziele/ Káždy ma dla nich nieprzyjaciol wiele. *RejZwierc* 226v, 13, 76v, 115v, 130 [2 r.], 228v (10); *BielSpr* 76; *KochMon* 20, 25; [waszy przodkowie] byli zá łáfką Bożą we wšlytkich šprávách fwych fortunni/ y frodzy nieprzyjacielom swoim. *WujJud* 17v, 16v, 85; *RejPosWstaw* [21³]v; RAtuy mię od nieprzyjaciol moich Bože moy/ od powłtawáiących ná mię wzwiędzi mię. *BudBib Ps* 58/1 [2], *Num* 10/9, 35, 14/42, *Deut* 33/27, 29 (33); *HistHel* A; A ižeby to prawdá była że y nieprzyjacielom dobrze czynił. Stąd to možećie pobaczyć że nie tyło tym w domu odpulzczál ktorzy go gniewáli. Ale im y dobrze czynił *BiałKaz* Mv, C2, C3; *BudNT przedm* a5v, *Matth* 13/25, 28, *Luc* 19/27, *Rom* 12/20, *Apoc* 11/5; Poltronni záš nieprzyjaciele fą dwoiácy/ iedni fą ludzie/ drudzy fą šwiát. Šwiát z tym wšlytkim co ná nim ieft *CzechRozm* 241; Ktorzy dobrze czyniąc/gęby zamykáią nieprzyjaciolom fwym *CzechRozm* 243v, 1v, 55v, 57 [2 r.], 89v, 113 (29); wiárę káždemu záchowác też y nieprzyjacielowi. *ModrzBaz* 15v, 4, 23v, 30, 115v; *SkarJedn* A4v, 248; *Calag* 190a; Niepobožného nienawidzę/ Złoczyńcá iáko żyw fye brzydę: Nieprzyjacielem mię poczuie/ Kto

pokątnie o ludziéch żuie. *KochPs* 150, 5, 9, 12, 15, 16 (62); Y ſzedł do Egiptu/ gdzie iuſz był on Krol ktory go przenášładował/ y ini nieprzyiaciele iego pomarli. *SkarŻyw* 479, A2, A2v, A3, 86, 147 (54); *StryjKron* 41, 130 457, 617; *CzechEp* *3, *4v, 8, 10 [2 r.], 13 [3 r.] (33); *NiemObr* 19, 117; *KochFr* 7, 67, 71, 109; *KochWz* 140 [2 r.]; *WerGośc* 237; *BielSen* 14; *BielSjem* 8; Nie źle czáfem zámilczéc/ co człowieká boli/ By nieznał nieprzyiaciel/ że cię ma powoli *KochPieś* 26, 14; *PudłFr* 12; Iż nas miał wybáwić możnie od náłznych nieprzyiacieli/ Y z ręki tych ktorzy nas tu nienawidźieli. *ArtKanc* A18, D9, D13, E14, I16 (18); *KmitaPsal* A2, A3v, A4v; *KochProp* 6; *Paprup* F2v [2 r.], F3 [2 r.], F8v; *ZawJeft* 7, 11, 20, 37; *ActReg* 162; *Calep* 537b; *GostGosp* 148; *Phil* O3; *GórnTroas* 60; CNotę y w nieprzyiacielu/ y w nieznáiomym miłuiemy. *KochCn* 3; *GrabowSet* D2, O3v, O4, P3v, Q2v, R2, R2v; *KochFrag* 19; *OrzJan* 11, 33; rácz/ o Iezu Chryſte Pánie/ miedzy mną y nieprzyiacioły moimi vmocnić y vtwierdzić zgodę y pokoy *LatHar* 584; Powítań Pánie Boże moy/ mocarzu moy/ niech pierzchną nieprzyaciele twoi *LatHar* 589, 46, 47, 51, 52, 73 (50); A niezbożnego człęká záfwe trápi trwogá/ [...] Gdy lift ná drzewie chrońnie/ mniema by ná niego/ Bog álbo nieprzyiaciel dopuſcił co złęgo. *KoľakSzczęśl* C2v, By, B3v; *RybGęśli* D3; *JanNKar* G4v [3 r.]; Nieprzyiazny człowiek (*marg*) Nieprzyiaciel. (-) to vczynił. *WujNT Matth* 13/28, *przedm* 12, s. 5, *Matth* 13/25, 22/44, *Mar* 12/36 (26); *SiebRozmyśl* B4v, Cv, C3, C4, D3 (12); A Ian S. záſię tákowych nieprzyacioł Boſtwá Syná Bożęgo/ nie każe w dom puſzczác/ pozdráwiać/ áni ſpoľku żadnego z nimi mieć. *PowodPr* 38, 16, 59, 73; Gdy ſwiętemu iednemu zazdroſciwy nieprzyiaciel zboże wſzytko popalił *SkarKaz* 314a; iż ſię go [*Piotr Chrystusa*] z boiáźni záprzec miał/ mocą y okrucieńſtwem ięgo nieprzyacioł vſtráľzony. *SkarKaz* 546a, 1b, 2b, 4a, 6a [2 r.], 207a (16); *CiekPotr* 46, 54; *CzahTr* D4v, E, E3v, I3v [2 r.], K, K2v; *GostCast* 15, 16, 29, 63, 64; *SkarKazSej* 660b, 705a; Duchowieńſtwo/ vbodzy/ ſieroty z wdowámi/ Iáko po mátcie wáľfney zálali ſie łzámí. [...] Dalekie/ nieznáíome táż záľoſć ſtrzeſktáľá/ Płákaľby nieprzyiaciel: áleſ go nie miáľá. *SzarzRyt* D. [Cf *Przen* 1] »nieprzyjaciel wolnoſci« *OrzQuin* Cv.]

nieprzyjaciel komu, czemu (79:9): *Diar* 23; Zażeſ mie kiedy náľazł nieprzyacielem tobie? [*Num invenisti me inimicum tibi?*] *Leop* 3.Reg 21/20; *BielKron* 146, 220v, 385v, 411; Est mihi infensissimus. Głowny mi nieprzyjaciel. *Mącz* [169]d; im to z wietſzą furią czyni/ tym go ludzie zá złoſliwſzego/ á onemu o kim złę mowi/ wietſzego nieprzyaciela rozumieją *GórnDworz* Dd7; Iż ieſli będzycie łłuchác głoſu moięgo/ będe nieprzyacielem nieprzyaciołom wáľzym *RejPos* 81v; *SkarJedn* 241; *ReszPrz* 62. Cf »nieprzyjaciel(em) by(wa)ć...«.

W poľczeniach szeregowych (15): *KromRozm III* F4v; Ale to Ian ſ. o Antychryſtach nieprzyaciołach Chriſtuſowych/ Heretykach y Odſzczepieńcách mowi *WujJud* 139; To tobie o Ziemienniku Boże náľz ofiáruieemy/ y czynimyc dzięki/ żeſ nas Roku przeſłęgo [...] y od ognia/ żelázá/ powietrza morowego/ y wſzelkich nieprzyacioł náłznych obronic raczył. *StryjKron* 160; Zátrwozył nieprzyaciel/ wzruſzył nieżyczliwy/ Niechętny mnie záľmućil/ vtrapił złoſliwy *GrabowSet* F2; rácz odpuſcić grzechy/ y nam/ y nieprzyaciołom/ nienawiftnikom/ y przeſłádownikom náłzym. *LatHar* 29; Wípowni [!] y ná rodzice/ krewne/ dobrodźieie/ przyiaciele y nieprzyaciele moie. *LatHar* 100; Nie máľz tám nieprzyaciela y przeciwnika: nie máľz mſciela y pokuſnika *LatHar* 597, 17, 267, 276, 601, 680; *SarnStat* 648; *SkarKaz* 122b, 637b.

W przeciwstawieniach: »przyjaciel (51), brat (bracia) (4), bliźni (3), nasz (2), ociec (2), swój (2), wierny (2), dobry, hołdownik, miłośnik, syn, umiłowany, zwolennik, życzliwy ... nieprzyjaciel« (73): Trudniey ieft miedzi dwiema przijacielmi fąd vczynić, niż miedzi dwiema nie przijacielmi, bo z przijacioł iednego nie przijaciela vczyniŃz, ale z nieprzijacioł oba przijaciela będą. *BielŻyw* 15, 17, 85, 108; *LibLeg* 7/41v, 104, 11/187v; *MurzHist* O3; *KromRozm III* Q2v; yeŃli tákyego oycá syn miłowác ma/ ktori mu wyęcey nyepziyacyelem [!] yeft/ á niż oycem. *GliczKsiqż* G3v; *GroicPorz* o2; fám Syn Boży, vkázniąc/ ktorzy fą przyiáciele/ á ktorzy nieprzyiáciele iego/ ták mowi. *KrowObr* 42v, 2 [2 r], 2v, 28v, 65, 66v (17); Ieft też przijaciel ktory fie odmienia w nieprzyiácielá [*et est amicus qui convertitur ad inimicitiam*]. *Leop Eccli* 6/9, *Eccli* 20/25, *Iac* 4/4; Pan karze nieprzyiácioły fwoie/ á záchowywa fwe. *BibRadz Ier* 30 arg; Ani go mieycie zá nieprzyiácielá/ ále vpominaycie iáko bratá [*Et ne ut inimicum ducite, sed admonete fratrem*]. *BibRadz 2.Thess* 3/15, *Matth* 5/43; *OrzRozm* Q2v; potkał mężá przed fobą z dobytym mieczem. Ktoemu rzekł Iozue/ á náŃz czy nieprzyiáciel? *BielKron* 47; Niewiem iellim do fyna przyŃzłá czyli do nieprzyiácielá *BielKron* 109v; dobre miłuy/ á nieprzyiáciele moie kárz *BielKron* 148v, 131, 141, 173v; *KwiatKsiqż* Nv; *GórnDworz* Ee4; á z nieprzyiácielá wielkiego vczynić fie [możesz] miłośnikiern iego *RejPos* 106v, 75v; *RejZwierc* 90v; *WujJud* 94, 111v; *BudBib Ios* 6/1; *BudNT Matth* 5/43; *ModrzBaz* 20v, 52, 127v; Iorgi Narimuntowic Xiążę LitewŃkie/ [...] nie nieprzyiácielem ále hołdownikiem PolŃkim być fie wyznawáiąc/ otrzymał w pokoiu BełŃká ziemię *StryjKron* 447; Teraz maŃz czás zarázem y chęć życzliwému/ Y nieprzyiácielowi niechęć oddác fwému. *KochBr* 152; Nieprzyiáciołom fwym ku pohánbieniu/ á wiernym fwoim ku poćiefzeniu. *ArtKanc* G8, O; *ActReg* 161; *OrzJan* 114; *LatHar* 723; Ieftci ták iż według Ewángeliey/ fą nieprzyiácioły dla was: lecz podług wybránia/ vmiłowáni dla oycow [*inimici propter vos, secundum electionem autem carissimi propter patres*]. *WujNT Rom* 11/28, *Matth* 5/44, s. 717, *2.Thess* 3/15, *Iac* 4/4; *SarnStat* 554, 561; *PowodPr* 43; *SkarKaz* 312a; *CiekPotr* 79, 80.

W porównaniach (8):

Jako comparandum (3): Czo ze złemi żonami ludzie więcz miewaią A iako nieprzyacioł ich fie wyŃtrzegaią *RejJóz* G4; *Leop Thren* 2/5; Y ftanie fie czáfu onego/ iż przyiáciele z przyiáciołmi fwemi będą walczyć iako z nieprzyiácioły [*debellabunt amici amicos ut inimici*] *BibRadz 4.Esdr* 6/24.

Jako comparatum (5): Nyepziyacyele moi yák tłuŃci bykowye *LubPs* F2; fámi fiebie y mieyŃce oyczyŃte vtrácić chcecie/ Skánderbegá cnotliwego páná záfmućić á Thurká chytrego nieprzyiácielá iáko węża w zánádrá wládzić *BielKron* 248v; Nieprzyiáciel mój/ iáko lew okrutny/ Szuka méy duŃze/ áby ią mógl zgládzić. *KochPs* 9; *SkarŻyw* 560; *LatHar* 191.

W charakterystycznych połączeniach: *nieprzyjaciel burzy się, grozi, źle myśli (wiele złego zmyśla)* (2), *naśmiewa się (śmieje się) [z kogo]* (2), *prześladuje* (4), *trapi, złorzeczy* (3); *nieprzyjaciela lękać się, porazić* (2), *prześladować, skarać, straszyć, tłumić, wytracić, zabi(ja)ć* (3); *nieprzyjacielowi nie dowierzać; nad nieprzyjacielem mścić się (pomścić się, zemścić się)* (6); *nieprzyjaciel Baranka prawdziwego, białychgłow (białymgłowam)* (2), *Bostwa Syna Bożego, chrześcijaństwa (krześcijaństwa)* (4), *ludu (narodu) [czyjego]* (16), *Pana Jezu Krysta (Panu) (Jem) Krystowi* (7), *Pana swego (naszego)* (3), *przodków, Syna Bożego* (5), *Trojce, uczniów Chrystusowych, wszego świata; nieprzyjaciel Bogu* (5), *chrześcijanom, człowiekowi (ludziom)* (4), *papieżowi, Polakom (Polsce)* (2); *nieprzyjaciel pospolity; pomsta nad nieprzyjacielem* (2).

Przysłowia: Gdy fie człowiekowi fortunnie wodzi/ żal bywa nieprzyacielom iego [*In bonis viri inimici illius in tristitia Vulg Eccli 12/9*]. *Phil Q2*.

Nie łzaniuiefzli łwych powinowatych Wnet nieprzyaciół doftániefz zębátých. *KlonFlis F3v*.

Zwroty: »nieprzyjaciel(em) by(wa)ć, (z)sta(wa)ć się, zosta(wa)ć, pokazować się, uczynić się« [*w tym: komu (70), czyim (20), czemu (7), dla kogo (1)*] = *inimicum fieri Vulg, PolAnt; esse inimicum Vulg; esse in inimicum, inimieari PolAnt; hostem esse, se inimicum praeberere Modrz* [szyk zmienny] (*91:11:3:1:1*): *BierEz R4; BielŻyw 107*; Vedlug they przyiałzny, abyłczye były nałfemv przyaczielowy przyaczyelem, a nieprzyaczyelowy nyeprzyaczielem. *LibLeg 7/41v, 6/191, 7/104, 11/187v; SeklKat Z3*; gdy kto ieft ko^{mu} tak wielkiem nieprzyacielom że téfz niemoże być dobryi woléi przeciwko niemu *MurzHist K3, H4v, I3v; KromRozm III Q2v; GliczKsiąż G3v; LubPs V6v; GroicPorz hh3v*; kthofz nas poiedna s Synem gdy będzie nieprzyacielom mátká/ Ktofz nas poiedna z mátką/ gdy fie Syn rozniewa? *KrowObr 164v, 2, 19v, 50v, 131v, 132*; Abowiem Thou był nieprzyacielom Adárezerowym [*advcrsarius quippe erat Thou Adarezer*] *Leop 1.Par 18/10, Eccli 6/1, Luc 23/12, Iac 4/4*; A thák/ izalim fię wam zftał nieprzyacielom/ gdy wam prawdę mówię [*Itaque inimicus vobis factus sum verum dicens vobis*]? *BibRadz Gal 4/16, Ex 23/22, Ps 7/5*; Ten [*Massenisa*] téż był wielkiem nieprzyacielom Rzymiánom/ ále potym ták dobrze z nimi był áż im w opiekę łwe łyny po śmierci poruczył. *BielKron 130, 24v, 83, 101 [2 r.], 141, 145 (20)*; Nemini infensor, quam tibi, Ninákogo [!] niegroźniełfyzy yáko ná cię nikomu wiefłzym nieprzyacielom yeft/ yáko tobie. *Mącz [169]d*; Aperte odisse, Być yáwnym nieprzyacielom. *Mącz 278d, 379b; OrzQuin G4*; A zá tym ftaná fie nieprzyacielom cznotliwym łudziom/ á łotry będą wywylfłżác *Górndworz Gg6*; iz we włzytkich rzeczach prawdę chce wiedzieć/ y onę łámę miłue/ á temu ieft nieprzyacielom/ kto ine rozumieiac/ á ine ku łmáku mówiac/ prawdę łłumi. *Górndworz Hh5v, G4, K3, V v, Aa2*; O okrutnyłz to dekret á nierowna walká/ komu fie ten Pan nieprzyacielom vczyni *RejPos 63v*; iz iuż wizytko przekłęcie wiłi vftáwicznie nád głową twoią od Pána twoiego/ gdyżeł fie sftał nieprzyacielom iego/ á odftápiłes od niego/ á zdradziłes go márnief *RejPos 167v, 54, 81v; RejZwierc 264; KochMon 35; RejPosRozpr b3; BudBib 1.Reg 18/28, Is 63/10, Eccli 29/8; MycPrz I C4v; BudNT Gal 4/16*; nie będąc mu przed tym nieprzyacielom/ áni nań czyháiac *CzechRozm 232, 69, 82v [2 r.], 88v; KarnNap C2v; ModrzBaz 95v, 104; Feindſchafft machen. Pogniewác/ et ftác się nieprzyacielom. Contrahere inimicitiam. Calag 190b*; Niewierność Heretykow/ ktorzy [...] sławy łwiętyłm zayrzá/ y nieprzyacielom fię ich pokázuiac/ inego Bogá/ y iney wiary niłzli oni byli/ być fię náyduia. *SkarŻyw 567, 151, 200, 368; StryjKron 582 marg; CzechEp 91, 92 [3 r.], 342, 369, 407; NiemObr 8, 137; ReszPrz 62; WerGość 211*; y ktoby ná to rádžil/ byłby Oyczyłnie nieprzyacielom. *Górnrzm B4*; ktorzy włzyłtkim łudziom ná łwiecie łá tákiemi nieprzyacielom/ iz práwief iákoby ie dyabel opętał/ kiedy człowieká vłrzá *OrzJan 18, 21, 77; KołakSzczęł Bv*; y będą nieprzyacielom człowiekowi domownicy iego [*et inimici hominis domestici eius*]. *WujNT Matth 10/36, Luc 23/12, Rom 5/10, 11/28, Gal 4/16, Iac 4/4; CiekPotr 54; KlonFlis C3v*.

»mie(wa)ć (na się) nieprzyaciela« [*w tymi z kogo (1), między kim (1), w kim (1)*] = *habere hostem Modrz* [szyk zmienny] (*20*): *MurzNT 46*; áni ia przyaciela áni nieprzyaciela, mam coby mi fie pomogli zábić. *BielKron 145*; bo miał na fię wielkich trzech nieprzyacielom/ Cefárza/ Cefárłtwo/

y Krolá Angielskiego. *BielKron* 223, 463v [3 r.]; á wiedział/ iż między nimi miał nieprzyjacióły *GórnDworz* Aa7; *RejZwierc* 21; *CzechRozm* 228v, 230; *ModrzBaz* 89; á nie bez iáwney síły Bożey/ ták wiele máiąc nieprzyjaciół ten Kościół trwa *SkarJedn* 22; *SkarŻyw* 390; *CzechEp* 8, 17, 368; *Phil* C2; *PowodPr* 15; *SkarKaz* 123b; *CzahTr* 12v.

»mieć [kogo] nieprzyjacielem (sobie a. swym)« [szyk zmienny] (3): co ieft lepszego thobie/ mieć Boga miłofiernego przy cnoście czy go mieć nieprzyjacielem á (przeciwnikiem) sobie przy oney omylney a niepobożney fortunie? *RejZwierc* 124; *CzechRozm* 113; *KochPs* 7.

»mieć (sobie), poczytać [kogo] za nieprzyjaciela, mieć jako nieprzyjaciela« = *quasi hostem habere, quasi inimicum existimare* *Vulg; ducere ut inimicum, reputare pro inimico* *PolAnt* [szyk zmienny] (7:3:1): *Leop Iob* 19/11; *BibRadz Iob* 13/24, 2. *Thess* 3/15; Z wielką tego żałością używamy Oświecony Krolu/ iż nas niewinne łwe poddane zá nieprzyjaciela sobie małz *BielKron* 392v [*idem PaprUp*], 141; bo sie ia wilka strzegę y mam go sobie zá nieprzyjaciela *RejZwierc* 49; *CzechEp* 30; *PaprUp* E4v; *Phil* K2; *WujNT* 2. *Thess* 3/15, s. 717.

»miłować nieprzyjaciela; miłowanie nieprzyjaciela; miłość nieprzyjaciela, przeciw nieprzyjaciołom« = *diligere inimicum* *PolAnt, Modrz, Vulg* [szyk zmienny] (30;1;4:2): *WróbŻółt* nn8; *MurzNT* 18v, *Matth* 5/44; *KromRozm II* 14; Aby [...] Nieprzyjacióły swoje miłowali modlili sie zá ty/ ktorzy ie przeklináią/ y przesładuią/ Dobrze tznili tym/ ktorzy ie máią w nienawiści *KrowObr* 62v; *BibRadz Matth* 5/44; *GrzegŚm* 65; *BudNT Matth* 5/44; Pamiętać záwždy ma powłzechne ono rozkazanie Chrystufowo/ o miłości nieprzyjaciół (w)ych *CzechRozm* 240, 91v, 238v, 243v [2 r.]; Czego nietylko nas vczy Chrystus y ie^{go} Apoštołowie/ gdy nam każą dobrozeczyc zlorzeczącym/ dobrze czynić źle czyniącym/ miłować nieprzyjacióły: ále też y Filozofowie *ModrzBaz* 62, 67v; *SkarŻyw* 22, 482 *marg*; Boć nie w tym podobni Bogu będziemy/ gdybyfmy cudá y znáki czynili: ále gdy nieprzyjacióły miłować będziemy. *CzechEp* 43, 8, 17, 19, 60, 92, 101, 280; *LatHar* 444; *WujNT* 17, *Matth* 5/45, *Luc* 6 *arg*, 27, 35, Aaaaaa, Aaaaaa2v; *SkarKaz* 311a, b, 312a [2 r.].

»za nieprzyjacióły (a. nieprzyjaciele) modlić się, (Boga) prosić; za nieprzyjacióły modlitwa« [szyk zmienny] (5:3:3): *SeklKat* S4v; że złego złym nigdy oddawác nye mamy/ owłzem sie zá nieprzyjacióły modlić mamy. *LubPs* Z *marg*; *KuczbKat* 420; Modlitwa zá nieprzyjaciela. *SkarŻyw* 385 *marg*, 374, 492 *marg*; *LatHar* 293; *WujNT* 292 *marg*, Aaaaaav, Aaaaaa2v; *SiebRozmysl* I.

»[kogo] nieprzyjacielem, nieprzyjaciela (sobie) poznać« (1:1): ázaś mię nieprzyjaciela kiedy sobie poznał? *BielKron* 85v, 109v.

Wyrażenia: »nieprzyjaciela boży« = *inimicus Dei* *Vulg* [szyk 68:6] (74): *SeklWyzn* g4 [2 r.]; *SeklKat* A2v; *MurzHist* V2; okázuię to iáwnie po sobie/ iż ieft on Antykryft/ Syn zátrácony/ y nieprzyjaciela Boży/ który sie włpina náprzećiwko Pánu Bogu. *KrowObr* 19v, C2v, 1, 2 [3 r.], 2v, 25v (37); *Leop* 2. *Mach* 3 *arg*, *Iac* 4/4; *BibRadz I* 438c *marg*; *LeopPrzep* Gv [2 r.]; *KuczbKat* 315 *marg*; A zwłázczá gdy ielcže ktemu hárdy á vbogi/ to iuz tego z dawnych przypowieści Bożym nieprzyjacielem zwáli. *RejZwierc* 53; *CzechRozm* 67v, 69, 70v, 71, 73 [2 r.] (12); iłz żaden w krolestwie swoim woyny fluzyc niedopusćił/ który by nieprzyjacielem Bożym przez kácerłką niepráwość być śmiał. *SkarŻyw* 368, 5, 142, 150 *marg*, 399; Gdyż świat y miłość iego/ ieft nieprzyjacielem Bożym. Ták/ iż ktoby iy

miłować chciał/ ten Bogá miłować nie może. *CzechEp* 407, 82, 92, 137, 407; *NiemObr* 84; *ReszPrz* 53; *WujNT Iac* 4/4; *VotSzl D2v*:

»nieprzyjaciel cielesny« [szyk 2:1] (3): *BiałKat* 196; Cielefni zaś nieprzyaściele fą dwoiácy: iedni fą domowi: drudzy fą poľtronni. *CzechRozm* 240v, **2v.

»nieprzyjaciel docześny« (2): Day áby przes przytzyne Aldegundyey/ od nieprzyaścieoľ dotześnyeh bylibyľmy wybawieni *KrowObr* 172; *SkarŻyw* 558.

»główny nieprzyjaciel« = *adversarius capitalis Mącz* [szyk 30:12] (42): *BierEz* P3v; *OpecŻyw* 65v; *WróbŻoľt* S7; *SeklKat* Z3; *MurzHist* N2; *LubPs* V6v; *KrowObr* 50 v; Mściwy Pan nád głównemi nieprzyaścieoľy śwemi/ y gniewáiący fie na przeciwniki fwoie [*ulciscens Dominus in hostes suos et irascens ipse inimicis suis*]. *Leop Nah* 1/2, *Thren* 2/4; *BibRadz* *5, I 366b *marg*; gdyż ták, krolowie Krześciáńfci zápamięтали fą ná Bogá ná nas y fámi ná fie/ iż woľą z łobą walczyć/ niź z poganinem głównym nieprzyaścielem *BielKron* 315, 106v, 215v; *Mącz* 37d, [169]d, 379b; *OrzQuin* G4; *GórnDworz* V, V v, Cc6v; *CzechRozm* 69, 82v, 115, 227; Nieprzyaścielem głównym zły dobremu *KochPs* 54, 33; *StryjKron* 682; *CzechEp* 8, 322; *NiemObr* 137; *Paprup* F3, L2v; *ActReg* 162; *OrzJan* 21; *LatHar* 259, 331, 378, 670; Timon Filozof/ był *Mifanthropos*, to iest nieprzyaścieľ główny narodu ludzkiego *PowodPr* 65, 4, 38.

»jawný nieprzyjaciel« = *palam adversarius Mącz* [szyk 10:4] (14): Gorľzy iest zdraycá domowy/ Niźli nieprzyaścieľ iáwný *BierEz* R4, R4; *GrzegRóżn* E3v; *Mącz* [273]a, 278d; Drudzy fą nieprzyaściele náľzy iáwni/ ktorzy nam ná zdrowie ftoiá/ y o náľzych dobrách docześnych myľľą *CzechRozm* 241v, 1v, 82v; *KochPs* 81; *SkarŻyw* 89; *CzechEp* 17; *Phil* E3; *WujNT* 50; *PowodPr* 43.

»nieprzyjaciel Kościoła świętego (a. bożego, a. wierboskiego, a. krześcijáńskiego), kościelny« [szyk 21:1] (19:3): *WróbŻoľt* Y2; od Heretykow nyeprzyyacyoľ nyepodleyľfych koľcyoľá krześciyáńfkyego *GliczKsiąż* K8v; *LubPs* N4v, N6v, S2, S3, V3, ee2, ee3v; *BibRadz* I 363d *marg*, 461a *marg*; *OrzRozm* Gv; *BielKron* 436v; *BielSpr* c; *WujJud* A3; *SkarŻyw* 168, 463, 536, 560; *Contere domine fortitudinem inimicorum ecclesiae tuae etc.* Zetry Pánie moc nieprzyaścieoľ kościoła twoiego. *CzechEp* 44; *ArtKanc* 114; *LatHar* 177.

»nieprzyjaciel Krzyża Świętego (a. Chrystusowego, a. Pana Krystusowego)« = *inimicus crucis Christi Vulg, PolAnt* (18): *KrowObr* C3, 77v, 98v, 99 [2 r]; nieprzyaścielec krzyża Chryľtuľowego/ ktorych koniec zátrácenie *Leop Philipp* 3/18; *BibRadz Philipp* 3/18; *OrzRozm* M3v; *BielKron* [332]v; *OrzQuin* M3v; *RejZwierc* 187 [2 r.], 254v; *SkarJedn* 255; *Paprup* L3v; áby nie nieprzyaścieoľ krzyża Pána Chryľtuľowego/ ále ráczey Páwła náśľádoľáli. *WujNT* 689, *Philipp* 3/18; ná poháńbienie nieprzyaścieoľ krzyża iego/ ná fřomotę tym ktorzy táki znák/ wiedząc czyi to iest herb y chorągiew/ wymiátáli/ deptáli/ y im fie iáko toľwáryfze czártowfey brzydźili. *SkarKaz* 5b; [Abowym myáľto Poznanľkye [...] krzyza fzwýáte⁸⁰ nyeprzyaczyoľow Zidow nyewyernich prziciną yest fřpalyone *ZapWpol* 1536 9/58].

»okrutny (a. okrutniejszy) nieprzyjaciel« = *saevus hostis Mącz* [szyk 10:2] (12): *RejPos* 44; *MurzHist* H4v; Ano myę zewřľľád trapi nyepryiacyel [!] okrutny. *LubPs* L4v, A4; *BibRadz ps* 83 *arg*; *Mącz* 159b, 364a; Pátrzcie w. m. iáko tho okrutnym nieprzyaścielem iest pan Boiánowfki biaľymgłowam *GórnDworz* Aa2; wzyáwřzy ná fie/ miłość fřhaľą ku Pánu fwoiemu/ á zycziwość

wierną ku bliźniemu łwemu/ iuż porázić możelz okrutnieyŕze nieprzyaóioły łwoye *RejPos* A4, A4v; Bo mężoboyce łá ludzkiego narodu y łámege przyrodzenia nieprzyaóiele okrutni/ ktorzy ile mogá wŕzyłtkę łpráwę Bożá wywracáią/ kiedy zábijáią człowieká *KuczbKat* 315; *CzechEp* 368.

»nieprzyjaciel pański [= boski]« = *hostis Domini Vulg; inimicus Domini PolAnt* (5): *KrowObr* 1v; *Leop* 1.Reg 30/26; *BibRadz* 1.Reg 30/26; To iuż pewnie wiefz y łyŕyŕyŕz/ iż nieprzyaóiel twoy ielł nieprzyaóiel Páńłki/ bo ielłł frogi bluźniercá imienia iego łwiętego. *RejZwierc* 264; *SkarŻyw* 598.

»(po)tajemny, pokryty nieprzyjaciel« (2:1): *Domnimawáli* łie teź drudzy że to Krol Mátyalł przez łotry náięte czynił/ bo był Kázimierzowi potáiemny nieprzyaóiel. *BielKron* 396v; *CzechEp* 17; *CzahTr* I4v.

»przeciwny nieprzyjaciel« (2): y przeciwnie nieprzyaóiele łwe/ pokorá/ wkłádnóšciá miękcżác łercá ich/ Chryłtułowi ná ofiárę wdzięczną pozyłkał. *SkarŻyw* 385; *PowodPr* 4.

»nieprzyjaciel przewáżny« (1): Y boię łie żeby czáłem nieprzyaóiel ták przewáżny/ nie łepiey wiefzł co łię známi dzieie/ niželł my łámi. *PowodPr* 73.

»przyrodzony nieprzyjaciel« (3): *OrzRozm* G3v; *SkarŻyw* 304; Tátáryzn przyrodzony nieprzyaóiel nád wámi co godźiná łtoi *SkarKazSej* 660a.

»ręka (a. ręce), garść nieprzyjaciela« = *metonymicznie: moc, władza nieprzyjaciela; manus inimici Vulg, PolAnt* [szyk 30:1] (30:1): *BielŻyw* 65; *WróbŻołł* 40/3, N8v, 106/2; *RejPs* 117; *MurzNT Luc* 1/74; Wybáwił ye s poŕzrod tych co ich nye nawidzyeli/ Z rák nyeprzyyacyoł *LubPs* Y2v, H2, I3, hh4v; *GroicPorz* o2; iżešóie łię z tego kocháli że mieyłce łwięte moie podáne byłó w ręce nieprzyaóiołom y zelźone od nich. *BibRadz* I 431a marg, *Lev* 26/25, *Iudic* 2/18, *Ps* 17 arg, 1, *Ier* 21/7; *BielKron* 51; *RejPos* 19, 196v; *BudBib Ps* 17/1, 105/10, *Ier* 21/7, 44/30; *CzechRozm* 140; *KochPs* 208; *CzechEp* 162; *ArtKanc* A18; *LatHar* 46; *WujNT Luc* 1/74; *SiebRozmyłł* Gv.

»nieprzyjaciele rodzaju ludzkiego« (1): To ielłł Bołkie náłáđowánie/ łudziom y łobru połpolitemu łobrze czýnił/ á nieprzyaóiele rodzáiu łudzkiego tępic *SkarŻyw* 189.

»nieprzyjaciel łłowa boźege (a. boskiego), pańskiego [= boskiego]« [szyk 8:1] (8:1): *SeklWyzn* g4; *SeklKat* A2v, P3; Drugá częšó ielłł modłitwá/ áby nieprzyyaciele łłowá Boźege poginęli *LubPs* ee; *WujJud* 10v [2 r.], L12; *WujJudConf* 10; *SkarŻyw* 373.

»srogi (a. sroźszy, a. nasroźszy) nieprzyjaciel; srogošó nieprzyaóioł« [szyk 13:9] (20;2): *RejPs* 30v, 64v, 163; *Diar* 37; Widząc teź okołó łiebie możne á łroge nieprzyaóioły/ czártá y złe á okrutne łudzi á mocarze łwiátá tego *LubPs* A3v, K3v, L2v, eev, gg6v; *BibRadz Ps* 83 arg; *Hostis nimis ferus et immanis*, *Nieprzyaóiel* [!] bárzo cięłzki/ łrogi y okrutny. *Mqcz* 159b; *GórnDworz* Y2; *RejPos* 196; Wyrwi mię z ręku nieprzyaóioł łrogich/ Obrońco łmutnych/ y twierđzo vbogich *KochPs* 208, 38; *SkarŻyw* 325; *CzechEp* 8, 368; *GrabowSet* H4; *LatHar* 680; *VotSzl* E3; *CzahTr* [D2].

»šmiertelny nieprzyjaciel« (1): *Hostis capitalis*, Šmiertelny nieprzyiyaciel. *Mqcz* 159b.

»nieprzyjaciel umyłłem« (1): Y was ktorzyšóie niekiedy byli oddaleni y nieprzyaóiele vmyłłem [inimici sensu]/ w złošłiwych vczynkách: teraz teź poiednáł w óiele człowieczeńłtwá łwego przez šmieró *WujNT Col* 1/21.

»nieprzyjaciel widomy« [szyk 12:5] (17): wirwy a potargay łyđla dyabelłkye ij włłitkych nyeprzyyacyoł náłłich wyđomich ijnyewyđomich *BierRaj* 16; *TarDuch* D2v, D5v, D6; *WróbŻołł* H3v,

06, 004; Bo iefli człowiek Rycerłd fłużacz fwiātu temu/ ábo iákiemu Pánu boiownemu/ walcząc á czyniąc thylko z widomym nieprzyjacielem/ fłużnie Ryczerzem bywa zwan *RejPos* A4, 185, 197, 271, 298v; *LatHar* 17, 225, 267, 291; *WujNT* 398.

»wieczny, po wszystkie dni nieprzyjaciel« [szyk 3:1] (3:1): ten był wielkim á wiecznym nieprzyjacielem zábitego/ częŧto go zabić groził/ częŧto mu odpowiadał. *GroicPorz* hh3v; *KrowObr* 132; y był Saul nieprzyjacielem Dawidowi po wŧzytkie dni [Et fuit Saul inimicans Dawid omnibus diebus]. *BudBib* 1.Reg 18/28; *StryjKron* 682.

»wielki (a. (na)więtszy) nieprzyjaciel« = *inimicus magnus* *Vulg* [szyk 21:5] (26): *RejPs* 64v; *MurzHist* K3; *GroicPorz* hh3v; *Leop* 1.Mach 13/52; Ten Florus był Gállik álbo Fráncuz/ wielki nieprzyjaciel Zydom/ gdy fie z nimi źle á gwałtownie obchodził *BielKron* 146, 130, 169v, 211v, 216, 221, 223, 464; *Mącz* [169]d; *HistRzym* 71; *RejPosRozpr* Tb3; *CzechRozm* 225v; iáko piŧmo mowi: z domownikow náłzych/ nawiętfzy nieprzyjaciele náłzy [et inimici hominis domestici eius *Vulg Matth* 10/36] *SkarŻyw* 200, 311, 325; *StryjKron* 582; *CzechEp* 8, 92; *NiemObr* 18; *ReszPrz* 69; *CzahTr* C2v; *KlonFlis* B4v.

»zły nieprzyjaciel« (4): Zli nyeprzyacyele moi ktorzy mnye zle tuffá, *LubPs* G2v, S2v *marg*; *SkarŻyw* 140; *GórnTroas* 15.

Szeregi: »bluźnierz i nieprzyjaciel« (2): O zápamiętáli ludzie zbáwienia fwego/ o bluźnierze y nieprzyjaciele Paná Iezu Kryftá Syná Bożego *KrowObr* 164v, 147.

»nie tylko (bracia i) bliźni ale też nieprzyjaciel« (2): *CzechRozm* 239; Chriŧtyánin práwy [...] powinien nie tylko bráciá y bliźnie miłowác/ ále też y nieprzyaścioły *CzechEp* 16.

»nie tylko ludzie dobrzy ale też i nieprzyjaciele« (1): Kaźdi onim dobrze trzymał y mowił nie tylko ludzie dobrzy ale też y nieprzijaciele iego/ ktorym dla prawdy ciężek bywał/ mufili onim dobrze trzymać. *WróbŻółtGlab* A4v.

»nieprzyjaciel i mściciel« (1): Abyś wyniŧczył nieprzyjaciele y mściciele twoie [ut destruas inimicum et ultorem *Vulg Ps* 8/3]. *LatHar* 353.

»naśmiewca i nieprzyjaciel« (2): áby fie was wiárował/ iáko naśmiewcow y nieprzyaścioł Páná Iezu Kryftá Syná Bożego. *KrowObr* 107v; *KochPs* 66.

»nieprzyjaciel i niebeŧpieczeństwo« (1): áby íam íiebie od nieprzyaścioł y od niebeŧpieczeństwá obronił. *WujNT* 493.

»nieprzyjaciel, (i) nienawistnik (a. nienawisny)« [szyk 2:2] (4): Tedy da Iehowá Bog twoy wŧzytkie kłátwy te ná nieprzyaścioły twe/ y ná nienawiŧne tve [super inimicos tuos et super odio habentes te] *BudBib* *Deut* 30/7, *Ps* 17/16[18], 68/4[5], *Dan* 4[3]/19[16].

»nieprzyjaciel a niewiernik« (1): iefzcze ktemu iáko zá nieprzyjacielá fwego a zá niewierniká fwego ćirpi wŧzytko *RejPos* 106.

»obcy i nieprzyjaciel« (1): á nye krzeŧeiýáninem áni brátem/ ále obcym y nyeprzyyaćyelem nam yeft *KromRozm* III Q2v.

»okrutnik a nieprzyjaciel« (1): y pogroŧká [jest w tym psalmie] przeciwko okrutnikom á nieprzyjacielom koŧciołá Bożego. *LubPs* N4v.

»nieprzyjaciel i prześladowca (a. prze(na)śladownik« = *inimicus et persecutor a. persequens* *Vulg* [szyk 5:1] (6): *TarDuch* C2v; *WróbŻółt* 43/17; *Leop Esth* 9/2, 16; Nárádyn wielki Krześciánow prześládowncá y nieprzyjaciel vmárł *BielKron* 179; *CzechEp* 17. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»(nie tylko) przyjaciel i (a. a(l)bo, ale też, ani, jako (i), niż) nieprzyjaciel« = *amicus et inimicus* *HistAl*, *Vulg*, *Modrz* [szyk 14:4] (18): *BierRaj* 16, 17; *BielŻyw* 76; wczorá miał przyjaciele y nieprzyjaciele/ á dzis ma wŕzytki iednákíe *HistAl* N5v; Od nieprzyjacieli thwych oddal fie/ á od przyjacieli thwych oŕtregay fie. *Leop Eccli* 6/13; *BielKron* 106, 126v, 145, 254; *OrzQuin* A3; iácháli Appolloná ŕzukác/ nietylko nieprzyjaciela/ ále thez y przyjaciele *HistRzym* 10v, 15, 70; *BiałKaz* Mv; Polybius [...] piŕze/ że Krolowie z przyrodzenia nikogo áni przyjaciela áni nieprzyjaciela niemáią/ ále pożytkiem przyjaŕń y nieprzyjaŕń mierzą. *ModrzBaz* 20v, 21v, 62v; *SarnStat* 458. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r., w przeciwstawieniach 50 r.*]

»spornik, nieprzyjaciel« (1): Iuż dierzę/ iuż ŕpórníká/ iuż nieprzyjaciela Mam/ którégom prágnęła *GosłCast* 58.

»(s)przeciwnik, (a. i) nieprzyjaciel« [szyk 10:9] (19): *TarDuch* D6v; *LubPs* cc6v; *KrowObr* 13, 242v; *RejPos* A5, 61, 74v, 127, [136]v (8); *RejZwierc* 124; *WujJud* 180v; ŕprzeciwnicy moi/ y nieprzyjaciela moi [*hostes mei et inimici mei*]/ íami otráćili ŕię/ y vpádli. *BudBib Ps* 26/2; *CzechEp* 17, 324, 327; Y tenzec niechay pod nogi poŕćiele/ Twe przeciwniki twe nieprzyjaciela. *GrochKal* 7. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»nieprzyjaciel i (ani) szkodnik (a. szkodzca« (4): *Leop Matth* 5 arg; *BiałKaz* M2; íeŕfmy my nie ía nieprzyjaciela áni ŕzkodníkami ich tákże y Bożymi *CzechEp* 92; *LatHar* 601. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»nieprzyjaciel i zamieszacz« (1): [*będą mieć moc*] oddálic/ wygnác [*takowego człowieka*]/ iáko poŕpolitęgo dobrá nieprzyjaciela y zámiéŕzácá [*hostem et perturbatorem* *JanStat* 88]. *SarnStat* 980.

»zły i nieprzyjaciel« (1): złe/ y nieprzyjaciela íwe/ zwycięŕzáli. *CzechRozm* 99.

Przen (344) :

1) *Ktoś nienawidzący czegoś, starający się coś zniszczyć; przeciwnik [w tym: czego (52)] (62) : WujJud* 228v; Heretycy nieprzyjaciela czyŕtoŕci gorzey niŕzli pogáníe. *SkarŻyw* 71 marg, 444; Athánázyuŕŕ í. główny Aryánŕkiey bezbożnoŕci nieprzyjaciel. *LatHar* 375, 626; Ciało ŕzáráncze/ ktore íeŕt brzuch/ znáczy haeretyki brzuchowi poddáne/ nieprzyjaciela poŕtow *WujNT* 860, 11 [2 r.].

nieprzyjaciel czemu (9): *LubPs* G2v marg; prácam naŕzym ía głównymi nieprzyjaciela/ ŕzácuiác/ ŕzczypiác/ y gdzie iedno mogá hydząc *BibRadz* *5; Onći [*Amos*] był wielkim nieprzyjaciela bałwochwáŕŕtwu *BibRadz* I 461; *OrzRozm* G, M3v; a nieprzyjaciela będą rozumeli być onych/ ktorzi ía nieprzyjaciela cnoćie [*virtuits hostes*] *ModrzBaz* 20v; Był człek weŕoły/ [...] kaźdemu vgadzáiący/ fráŕunkom/ leniŕtwu/ y próżnowániu/ był nieprzyjaciela *SkarŻyw* 460, 16, 374.

W przeciwstawieniach: »przyjaciel, matka ... nieprzyjaciel« (2): Oná íeŕt mátká [...] dobrotbliwoŕci/ á wielkim nieprzyjaciela nieludzkoŕci / y obrzydŕey gnuŕnoŕci *GórnDworz* Mm6v; *ModrzBaz* 20v.

W charakterystycznych połączeniach: *nieprzyjaciel bałwochwáŕŕtwu, bezbożnoŕci, czystoŕci* (2), *Ewanjelíej* (2), *frasunkom, gnuŕnoŕci, kacerŕtwu, leniŕtwu, nieludzkoŕci, ołtarza, pokoju, pracom* [czyim], *proznowaniu*.

Zwrot: »nieprzyjaciela mieć przeciwko sobie« (1): W których [artykułach] obaczyście iáko wiele dziwnych/ y chytrych nieprzyjaciół ma przeciwko sobie prawdá zbáwienna *CzechRozm* A3.

Wyrażenia: »nieprzyjaciele (zgody i) jedności« (3): Tácy co mówią/ iż ośmego Zboru niepotrzebá/ [...] nieprzyjaciéle fą zgody y iedności Chrześciańskiey *SkarJedn* 299; *WujNT* 21, 678.

»nieprzyjaciel własnej (a. [czyjej]) krwi« [szyk 2:1] (3): o krámarze niepobożni/ y Syná Bożego/ y iego krwi nadrośńszey nieprzyjaciéle? *KrowObr* 96v; wżákże iż niektórzy/ iáko nieprzyjaciéle włafnéy krwi y poczcziwości [velut hostes proprii sanguinis et honoris *JanStat* 563] fwyé/ [...] powinowáté fwe zábiiáią *SarnStat* 609 [idem] 595.

»nieprzyjaciel prawdy« (8): bo [Piát] nieprzyjaciél prawdy/ nie był dośtoien fłyśfetz tzo by była prawdá *OpecŻyw* 120; *KromRozm I* A3; Nabożna modlitwá y próžba o wípomożenie/ á o pohánbyenie nieprzyjaciół prawdy Krístułowey. *LubPs* L2 marg, F4, L2 marg; potężnym obrońcą/ przeciw wżem nieprzyjaciódom prawdy/ być pewnie będziełz raczył. *BudBibKaw* A4; *SkarŻyw* 59; *SkarKazSej* 681a.

»nieprzyjaciel sprawiedliwości« = *inimicus iustitiae Vulg* (6): I niebaśes fie Páná Bogá mnie niewinnego flugę kościoła Świątego názwać [...] nieprzyjaciélem wżelkiey fprawiedliwości *KrowObr* 206, C3, 58v, 206, 206v; *WujNT Act* 13/10.

»nieprzyjaciele wiary (świętej a. chrześcijańskiej)« = *fidei Christianae inimicus JanStat* [szyk 19:3] (22): *BibRadz* II 138b marg; áby nieprzyjaciéle wiary krześciańskiey/ á Luterowá Sektá byli wykorzenieni *BielKron* 204, 230v, 244, 410, 429v, 435v, 459v; *BielSpr* 61; *SkarJedn* A5, A7, 336; *Oczko* 23v; *SkarŻyw* 131; *StryjKron* 652; Inni zaś Żydowie nieprzyjaciéle Chrześciańskiey wiary/ nie tylko fami prześládowali Chrześcijány/ ále też Pogány bálwochwálcę podufzczáli/ áby wżędzy Chrześcijanom fzkodzili *WujNT* 517, 44, 342, 733; *SarnStat* 259 [idem] 696; *SkarKaz* 204a.

»nieprzyjaciel wolności« (2): ná koniec/ nieprzijaćielem go wolności póspolitéy/ y Bráciéy fwyé zowie *OrzQuin* Cv, Cv.

2) *Coś, co zagraża komuś lub czemuś, co może komuś wyrządzić szkodę; zło, szatan* (279) : yzby na ten zgotouany przybytek nyecznego krola nyeprzyaczyel zly duch nyepzyczyagl *PatKaz III* 114v, 91; *WróbŻolt* V6v, 88/24, 142/3, tt2v, tt3v; *SeklKat* Tv, T2; *KromRozm III* D2v; *KrowObr* 71v [4 r.], 87, 96, 103 [2 r.], 152 (13); Ano to zówždy fłyhác o beśpieczney mowie/ Iż bywa nieprzyjaciel zówždy ięzyk w głowie. *RejWiz* 187v; *Leop* *A3v [2 r.]; *BibRadz I* 138d marg; ále nákoniecz rozum zwyciężony od chćiwości cielefney/ nieprzyjacielá náder możnego/ zápomienie fie/ á odpádnie od mocy *GórnDworz* Ff4v, H8v; *HistRzym* 71v; *RejZwierc* 115v, 153 [idem], Aaa4; żadnego nieprzyjacielá bárziesy fię nieftrzegł/ iáko próżnowánia. *SkarŻyw* 411, 16, 56, 57, 134 [3 r.], 225 (15); *CzechEp* 70; *ArtKanc* B10, G13v; O Pánie [...] Nie day/ by nieprzyjaciél/ mnie z twey fálki/ łupił/ Nie ćierp/ áby moia złość/ mnie potępic miałá *GrabowSet* P, Ov, P2v; *LatHar* 54, 70, 588; *SiebRozmyśl* C; *WitosłLut* A6; *SkarKaz* 608b.

nieprzyjaciel komu, czemu (9:11): *LubPs* D marg; *KrowObr* 230v; *BibRadz I* 273v; *GrzegRóżn* E2v; ktorego [wina] przesmierne pice/ y zdrowiu dobremu nieprzijaćielem ieśf/ y zviczáyny półtępek wyborneho rozumu barzo zámieśzywá. *KwiatKsiąż* D2, D; *GórnDworz* Ff5; *RejPos* 53v, [136]; *RejZwierc* 36, [121]v; Ięzyk ośtréy brzytwie równy/ Nieprzyjaciél dobrym główny. *KochPs* 78;

Nieprzyjaciele S. myłom/ Krew/ y zábawá swiecka. *SkarŻyw* 16 marg, 70, 152; gdy fię obmawia w Przedmowie [...] iżby księga iego nie miała być ołobie żadnego nieprzyjacielem/ ále tylko błędom iego. *CzechEp* 94. Cf »być nieprzyjacielem«, »nieprzyjaciel zbawieniu ludzkiemu«.

nieprzyjaciel czyj [w tymi pron poss (63), G sb i pron (46), ai poss (2)] (111): *TarDuch* D2; przyjaciel człowieku, mądroś<ć ie)go włafna, á nieumietność iego nieprzyjaciel. *BielŻyw* 55, 135; *WróbŻółt* T8, nn7, 142/9; Aty fą pokuřy y nieprzyjaciele nafzi. Ciało nafze/ řwiath/ á řzatan/ á poky duřza w ciele poti niemamy pokoju odnich *SeklKat* T; *RejKup* g2; *HistAl* I5v; *LubPs* Z2 [2 r.]; *KrowObr* 148v, 230; *BibRadz* II 108a marg; *BielKron* 3, 4; *GrzegRóżn* H; *OrzQuin* Cv; *RejAp* 100; á iakoř poráźił nieprzyjacioly řwoie/ czártá márníego/ grzech řtráźliwy/ řmierć okrutną/ y inne wizytki řprzećiwieńřtwá řwoie. *RejPos* 110v, A4, 16, 16v, 20, 33v (17); *BiałKat* 203v; *RejZwierc* 149v, 173v, 262; *CzechRozm* 240v; Boday vřechł y vpadł zły ięzyk wřzeteczny/ Cnoty řkaźcá/ y dobrych nieprzyjaciel wieceřny. *KochPs* 43; *SkarŻyw* 57, 135, 172, 207; *WerGořc* 203; *ArtKanc* C17v, K7, M19v; rácz mię Pánie IEzu Chryřte wybawić od nieprzyjaciol zdrowia mego duřznego y ćieleřnego. *LatHar* 5, 3, 47, 237, 241, 425 (10); *SiebRozmyřl* B3 [2 r.], B3v, B4v, Cv, C2 (11); *SkarKaz* 7a [2 r.], 160a, 161a, 208b, 516b, 519b; ábyřmy v nieprzyjaciol nářzych v grzechu y czártá niewolnikámi nie byli *SkarKazSej* 698a. Cf »czystoćci nieprzyjaciel«, »duřzy nieprzyjaciel«, »nieprzyjaciel mądrořci«, »nieprzyjaciel narodu ludzkiego«, »nieprzyjaciel zbawienia«.

W połączeniach szeregowych (2): Abowiem nář Nieprzyjaciel/ zły duch, przewrotny kuřiciel/ pokuřy nam ćięřzkie řtroi/ chytrořćią nas w złořć przywodźi *ArtKanc* M19v; Poczynaymy vmieráć řwiatu/ áby nam był iáko obcy/ nie nář/ y iáko nieprzyjaciel/ y iáko zła gořpodá y dom řprochniáły *SkarKaz* 422b.

W przeciwstawieniach: »anioł, przyjaciel ... nieprzyjaciel« (2); *RejZwierc* 165; A oná rzecze: á ktoř ty ieřt? odpowie czárt: Iam ieřt Anioł Boży/ [...] Tedy fię bárzo ztrwoży/ y myřlić pocźnie: ná weyrzeniu Anioł/ ále ná radzie nieprzyjaciel ieřt. *SkarŻyw* 151.

W porównaniach (4):

Jako comparandum (1): gdzie białogłowá częřtokroć/ kthorą młodořć/ y krewkořć wnieřć by miała/ zářtáwi fię/ y obroni/ tym wřzyřtkim rzeczám/ ktore iáko moźni nieprzyjaciele vřřawicźnie przećiwko cnoćie walczą. *GórnDworz* Bb.

Jako comparatum (3): Bo iáko pieniádze y złoto/ ma rozboynikow wiele/ ktorzy fię iáko mogą/ zdráda y mocą/ o nię kuřzą: ták duchowne dobrá/ máiá teřz nieprzyjaciol wiele *SkarŻyw* 16; Zátym iáko ćmá od řłońcá/ y proch od wiátru/ nieprzyjaciele fię rořprořzyli y vćiekli *SkarŻyw* 56; *GrabowSet* N2.

W objařnieniu alegorii [Vulg Matth 13:39] (6): *KromRozm* I N4; *Leop Matth* 13/39; *BibRadz Matth* 13/39; *CzechEp* 39; A rola ieřt řwiát. Lecz dobre nářienie/ ći fą řynowie kroleřtwá. Kákol teřz/ fą řynowie onego zřego. Nieprzyjaciel zářię ktory go nářiał/ ieřći dyabeł. A źniwo/ ieřt dokonánie řwiátá. *WujNT Matth* 13/39, s. 57.

Zwroty: »być nieprzyjacielem [komu (1), czemu (2)]« [řzyk 2:1] (3): ćiź mu [Jezusowi] náwięřřzymi nieprzyjacielmi byli/ Pych/ Dopor czći/ Lubořć/ Lakomřřtwo *ForCnR* A3v; *LubPs* Z2; *RejZwierc* 165.

»mieć na się nieprzyjaciela« (1): iż z wżdy mamy ná fię nieprzyjaciela frogiego fortnnę/ kthora z żadnym człowiekiem przymierza łthátecznie nie dzierży. *RejZwierc* 153.

Wyrażenia: »czystości nieprzyjaciela« (1): Elżbietá z dawnego czyłtości nieprzyjaciela zwycięstwo odniołła. *LatHar* 423.

»duszny, duszy (ludzkiej), duchowny nieprzyjaciela« [szyk 29:27] (45:8:3): *OpecŻyw* 9v, 150v; *WróbŻołt* K7, L6v, T8, Z6, 117v, nn7, oo6v, ppv; *SeklKat* F2v; *MurzHist* C3, D3v, Ov, P3v; *GliczKsiąż* P2v, P6; *LubPs* G marg; I tu Dufzny nieprzyjaciela on Wąż chytry Dijabeł niechciał zálpác *KrowObr* 106, B4, 82v, 87v, 94v, 103v (10); *OrzList* h4; Duchowny nieprzyjaciela náłz ieft Szátan Lew on ryczący *CzechRozm* 240v, **2v, 56v; *KarnNap* B4v, D3, D4v; Bo gdy kto pokoiu od Pána Bogá dánego/ [...] ná woynę znamiętnościami y cieiefnościami náłzą (która ieft wielki nieprzyjaciela dułze y zbawienia náłzego) nie vżywa: náłtępuie łwawola *SkarŻyw* 558, 56, 92, 100, 301, 408, 463, 553; *ReszPrz* 92; *ArtKanc* K7; *GrabowSet* 14; *LatHar* 3, 72, 93, 580, 617, 624, 658; *WujNT* 679; *SiebRozmyśl* A3, D3v.

»główny nieprzyjaciela« [szyk 13:2] (15): *LubPs* Z2; *BibRadz* I 273v; *RejPos* [136]; *KarnNap* B3v; iż niewdzięczność ieft głównym nieprzyjacielem łálki/ y ieft zbawieniu przeciwna. *LatHar* 559; y doły kopác pod námi będzie/ główny náłz nieprzyjaciela łzátan *LatHar* 639, 241; *SiebRozmyśl* A3, B3, B4v, Cv, D3, D4v, E4, 12.

»nieprzyjaciela mądrości« [szyk 6:1] (7): Ieft iefzcie nieprzyjaciela mądrości: gorné y wyfokie o łobie bez włtydu y mierności rozumienie *SkarKazSej* 661a; Połządzanie łkwápliwie nie przyjaciela mądrości. *SkarKazSej* 662a marg, 660b, 661b [3 r.], 662a.

»nieprzyjaciela narodu (a. rodzaju) ludzkiego (a. człowieczego), ludzki, człowieczy« [szyk 13:4] (10:5:2) *GliczKsiąż* K8; iáko od początku łwiátá czárt on łprzeciwnik náłz ieft wiecznym nieprzyjacielem narodu ludzkiego *RejAp* 101 v, 106v; *RejPos* 49v, 69v; *WujJud* 231; *WujJudConf* 4v; *KarnNap* B3v; Y powiedział zem ia ieft Szátan ludzki nieprzyjaciela/ [...] połłány od nawyłzłzego Dyablá. *SkarŻyw* 152, 14, 69, 171, 286; *CzechEp* 295 [2 r.]; *SkarKaz* 40a, 274a.

»naszkaradszy nieprzyjaciela« (1): iż Diablá y łwiát opufzcza/ á obiemá iáko náłzkárádfzymi nieprzyjaciela vłtáwicznie brzydzić łie ma. *KuczbKat* 145.

»nieprzyjaciela niewidomy« [szyk 12:4] (16): *BierRaj* 16; *TarDuch* D2v, D5v, D6; *WróbŻołt* O6, oo4; ktory dla ciebye vłtháwicznie burdę wiedzye z okrutnemi á niewidomemi nieprzyjaciela łwoyemi. *RejPos* A4, 16v, 185, 271; *RejZwierc* 173v; *LatHar* 17, 225, 267, 291; *WujNT* 398.

»okrutny nieprzyjaciela« (4): Iż tho miał być zbawiciel á odkupiciel wżzego narodu ludzkiego/ z moczy okrutnych nieprzyjaciela/ to ieft/ Grzechu/ Smierci/ Czártá/ y Piekłá wiecznego. *RejPos* 55, A4; *ArtKanc* F4v, I15v.

»ostateczn(iejsz)y, ostatni nieprzyjaciela« (5:3): A ołthátni nieprzyjaciela [*Ultimus inimicus*] łmierć będzie znifsezona. *BibRadz* 1. *Cor* 15/26; *RejZwierc* 166, 173v, 178; *CzechEp* 328 [2 r.] 330; A ołstátni nieprzyjaciela [*Novissima autem inimica*] (marg) náołtátek nieprzyjaciela łká. N.L. (–) łmierć będzie znifzczona. *WujNT* 1. *Cor* 15/26.

»sprosny nieprzyjaciel« [szyk 2:1] (3): iż sie [Jezus] vprzeymie dał ná to wieść Duchowi s. ná pułzczą/ áby tám był vczyńił napirwízy boy á napirwízy hárc z onym íprofnym nieprzyjacielem narodu ludzkiego/ y s pokuľami iego *RejPos* 69v, 51v, 71v.

»srogi, straszliwej srogości nieprzyjaciel; srogość nieprzyjaciela« [szyk 7:3] (8:1;1): *LubPs* Z2; Zborzon teź on trzeći okrunik [.] grzech/ írogi nieprzyjaciel náłz/ ktory vítawicźnie ítał íáko kát s powrozem nád námi *RejPos* 305v, 16, 55, 196; *RejZwierc* 149v, 153; *SkarŻyw* 56; *GrabowSet* P4v; *SiebRozmysł* L.

»wielki (a. nawiętszy) (i ciężki) nieprzyjaciel« (5): *ForCnR* A3v; poráziwízy náłze wielkie y cięľłkie nieprzyjacióły grzech/ śmierć/ piekło/ y kxiąęę tego świátá Dijabła. *KrowObr* 49v; *GrzegRóżn* E2v; *RejPos* 49v; *SkarŻyw* 558.

»nieprzyjaciel wnętrzny« (1): Wizytki nieprzyjaciele náłze wnętrzne [*omnes inimicos nostros interiores*] zábiamy *HistAl* I5v.

»nieprzyjaciel zbawienia ludzkiego (a. dusznego, a. naszego), zbawieniu ludzkiemu« (5:1): *GrzegRóżn* II; Gdy íię ták modliá/ przyidźie do niej nieprzyjaciel ludzkiego zbáwienia/ Aniołem íię Bożym vczyńiwízy. *SkarŻyw* 151, 70, 558; *LatHar* 457, 614.

»nieprzyjaciel zły, złościwy, do złego przywodzący« [szyk 2:2] (2:1 :1): *BierRaj* 20v; *WróbŻoľt* T8; y moc nieprzyjaciela ciebie do złego przywodzącego/ íkruľyľz/ síły nowej doľtániefz/ y do dobrego ochotny będziefz. *SkarŻyw* 4; nie day nas w moc nieprzyjacielowi złemu/ Lwowi Dyabłu okrutnemu. *ArtKanc* C17.

Szeregi: »nieprzyjaciel i niebezpieczność« (1): Ná chrzćies my fye odrodźili do żywotá wieczného: w potwierdzeniu/ íeľteľmy vmocnien/ ná nieprzyjaciele y niebeľpieczności náłze *BiałKat* 263v

»nieprzyjaciel a sprzeciwnik« (1): Támęe zgromił nieprzyjaciela á íprzećiwniká náłzego/ thámęe dokończył wľyťkich ípraw/ ktorekolwiek íedno były potrzebne á pożyteczne zbawieniu náłzemu. *RejPos* 141 v.

»nieprzyjaciel i szkodźca« (1): gdzie ná duľęe ták pędkie y ták częľte/ y ták wielkie przypadáią pokuľy y grzechy: ná ciało/ ták cięľłkie/ y ták rozmáite choroby: ná máiętność ludzká/ ták rozlicźny nieprzyjaciel/ y ízkodźca/ rdzá/ mol/ y złodźiey *LatHar* 601.

3) *O zwierzętach* (6) : Nośi nieprzyjaciela [słoń węża]/ y opafał íię weń: Y tuczy go krwią [...] A kiedy iuź nie ítanie w Elephánćie iuchy: Powáli íię nieborak wyźęty y fuchy. Támęe íobą przyťlucze/ Onę íprofną krwią íwoią ízelme wychowála. *KlonWor* 75.

nieprzyjaciel czyj (1): A Okuń íeľt riba barzo harda, pyľzna/ [...] A poľpolicie chodzą ítheadem dla nieprzyjaciela íwoiego. *FalZioł* IV 42c.

Zwrot: »być [czemu] nieprzyjacielem« [szyk zmienny] (4): Gdyź [...] maľzyk chce vżywać lepźzego powietrza: wylezie z íkorupy aby íie ochłodźił na wietrze/ thedy rak ktori íey íeľt nieprzyjacielem: kamień wrzuci nanię miedzy íkorupę [...] tedy íą vchwyci á íey ciało íje. *FalZioł* IV 38a; *OrzRozm* G3v; *BielKron* 28; Lákoma kácźká teź nieprzyjacielem Wielkim íeľt rybom *KlonFlis* B4v.

Wyrażenie: »przyrodzony, z przyrodzenia nieprzyjaciel« (1:1): Wilk owcy/ íáľtrząb kokofzy/ pies záiácowi/ ízali przyrodzonym nieprzyjacielem nie íeľt? *OrzRozm* G3v; nábrał s íobą Boćianow/ kthorzy s przyrodzenia íą wężom nieprzyjacielmi *BielKron* 28.

2. *Ktoś obcy, niebezpieczny dla pewnej zbiorowości ludzi, zagrażający im, starający się ich zniszczyć; wróg publiczny; także wojsko wroga w czasie wojny lub potyczki; hostis HistAl, Vulg, Mącz, PolAnt, Modrz, Calep, JanStat, Cn; inimicus Miech, HistAl, Mącz, Cn; perduellis Mącz, Calep, Cn; adversarius HistAl, Mącz [w tym: coll. (1210)] (1815) : MetrKor 38/287; Trębącz ieden trwoę trąbił/ A trąbieniem woyno wzbudził: Wftańcie mieyćie sie ku zbroi/ Nieprzyziaciel gotow ftoi. BierEz K2, L2v; BielŻyw 14 [3 r.], 148, 151; chcieli kxiążę Henrika z poŕzodku nieprzyziacioł [ex prelio] wyzwolić alby mogł wciecz MiechGlab 12, 60; BierRozm 11; abi za yakyemy krziwdamy y zlodzyeyfthwy nyeprzyziaczeyll zwoyŕzkyem do paniŕfthw yeho Krolewŕzkyey Mczi nyeodpowyednye y beŕz wyelczy fŕfy nyewrzwczill LibLeg 11/133v, 6/78, 191, 159, 10/ 152v, 153v; WróbŻołt ec6v; ComCrac 11v; Aby nał wniegotownoŕczy nałfy, nyeprzyziaczil niezałtal ConPiotr 30, 30v, 33v, 35; Gdy tak walczyli s sobą Samŕon zabit od Bitirioná/ á Mácedonowie wielkim ogárnieniem nieprzyziacioł wŕŕfnieni iuż nieiáko wftawáli HistAl B8v, D3v, F4v, G8v; KromRozm I N4; KromRozm III G; iŕby ten strach ktory maja przed nieprzyziacielem, łacno się tym ulżył miedzy ludźmi, gdyby obronę na granicy widzieli Diar 68, 65, 66, 68 [2 r.], 89; Yákoby yeden Biás Filozoph/ gdy oyczŕzne nyeprzyziacyele yego byli obiegli/ choć inŕfy przed nyeprzyziaczeyllmi veyekáyac máyetynoŕci wynosili/ on przedŕfie nic nyeruffał áni wynosił GliczKsiąŕ H4, K7v, K8; LubPs Sv, gg2v [2 r.], hh3v; GroicPorz ii [3 r.]; Nuż gdy sie nieprzyziaciel iáki trefi s ftrony/ Iŕ będye trzebá iákiy niemáley obrony/ [...] To iuż dzyálá zátaaczay/ to iuż ŕzykuy huffy RejWiz 69; ábyŕcie odpoczynęli od wŕŕŕfktkich nieprzyziacioł ze wŕŕfch ftron: á ŕebyŕcie mieszkáli bez wŕŕelákíy boiáŕni Leop Deut 12/10; A ine dwa Huffy tylko biegiáyc po polu/ nieprzyziaciele gonili Leop Iudic 9/44, Ios 7/3, 5, Iudic 5 arg, 3.Reg 14 arg, 22/15, 4.Reg 3/26 (15); RejZwierz 103, 110v; BibRadz Lev 26/8, Ps 26 arg, I 331b marg [2 r.], Eccli 45/2, 1.Mach 1/38, 2.Mach 8/16, 15/16; OrzRozm N4; Ktory nieprzyziacielom táiemnice wydawał/ ięzyk mu vrzniono. BielKron 9v; nieprzyziaciel walny wfiec ze wŕzytkich ftron przełomił BielKron 353v, 24, 26v, 31v, 40v, 43 (159); KochSat Cv, [C2]; Kiedy przyydzie Niezgodá/ vniŕzá fye Mury/ Y wnidzie Nieprzyziaciél/ nie ŕzukáiy dziury. KochZg A2v, B; abowiem bronie nieprzyziacielowi oddać/ albo ie wciekaiáyc porzucac/ ładzili być gorŕzá á hániebnieyŕzá rzecz niŕzeli ŕmierć. KwiatKsiąŕ N2v, N [2 r.], Ov [2 r.], O3v; Concertare cum hoste. Wyyechác ná hárc s nieprzyziaczeyllmi. Mącz 49d; Fecialis, Poŕeł á vrząd ktory przed czáfy przimiérze y pokóy Nieprzyziaczeyllóm wypowiedał á woynę oznaymiał Mącz 120c; Opima spolia. Obfity łup z nieprzyziaczeyllów. Mącz 265b; Obvia urbs inimicis, Miáłto ná dródze nieprzyziaczeyllóm leŕzace. Mącz 492e, 22b, 41a, 44b, 49b, 50b (63); OrzQuin B2; Gdy groził [!] nieprzyziaciel/ nie czekałem trwogi/ Zágony poprzedawŕzy/ to ia záráz w nogi. Prot A3v, B4, B4v, C3v, D2, Ev; GórnDworz D6v [2 r.], I6v, I8v, P7v, X6v (17); bo gdym był ięť od nieprzyziacieli á w ięťwie dzierzan/ piŕiałem ktobie ábyŕ mię wykupił HistRzym 5; boiował ŕzczŕliwie/ y zwyćięťwo nád nieprzyziaczeyllmi odzierzał. HistRzym 131, 35v, 129v; RejPos 60v, 75v, 202; Widzac iŕ nieprzyziaciel/ iuż zá ŕciáná ftoi/ A wŕdy o to niedbáiy wychowáncy moi. BielSat Hv, D3v [2 r.], Gv [3 r.], G4v, H, Hv (14); Iáko gdy nieprzyziaciel wtárgnie w ziemię/ więŕzniow náberze/ Zbierze Hetman álbo iáki Rycerŕki pan poczet odbije więŕznie ony RejZwierc 94v 23v, 76v, 86, 114v, 153 (34); Zbiegowie od nieprzyziacioł/ iefli sie wiernie záchowác będą/ dobry znák czyniá ku zwyćięťwu BielSpr 35v; Pierwey miewáli Ofęki gdy sie potykáli/ iádác pŕedko mimo nieprzyziaciela zerwał go*

Ofęką s koniá *BielSpr* 69, b3, 4 [2 r.], 5v [3 r.], 6v, 7 [2 r.] (141); *WujJud* A4v; Zá czym nieprzyaciél zaden nigdy nie bédzie fie śmiał ná łtan W. K. M. y ná tę łlawną Koronę targnąć *WujJudConf* 17, 19; *RejPosWstaw* [41³]v; *BudBib Ex* 15/9, 3.Reg 8/33 [2 r.], 37, 1.Par 22/9, 2.Par 25/8 (19); *MycPrz* I [A3]v, A4, B4v, C4v [3 r.], II A4v (10); Bo wtym niepokoiu Zmoskiewłkim przybili mu zá nieprzyacióły. Duńki/ y Szwetci Krolowie/ z ktorými wielkíy trudności przez niemáły czás vżył. *BiałKaz* H4v, H4v, I, K3; *PaprPan* Bv, H4, S2, S3v, Y2v (8); Bo tym łpołobem czáfem nieprzyaciéla ku bitwie wywabi/ czáfem go odłtráły. *ModrzBaz* 111v; Przełomione bédą ná on czás mocy Tureckie/ y włzytkich nieprzyaciół. niepomoże iym bieglóć w rzeczách walecznych/ áni mnoftwo ludzi. *ModrzBaz* 128, [16], 20v, 22, 33v, 63 (52); *SkarJedn* 2, 299; iáko łtos wytrzymać Ma nieprzyaciélowi/ ktorý vłtáwiczným Piiáńłtwem zdrowie łtrácił *KochOdpr* C3v, D; Zájédz drogę śmiele nieprzyaciélowi/ A záłtaw łye o łwóy lud pogáninowi. *KochPs* 28; *SkarŻyw* 56, [407], 484 [3 r.], 490 501 [3 r.] (14); iż pokoy tym páńłtwom być niemogł/ dla nieprzyiáźni Stephaná Woiewody Wołofkiego/ ktorý włzytki nieprzyaciéle zwáłczá Turki y Tatáry ná Polłkę y ná Litwę pobudzał *StryjKron* 677, 105, 175, 210, 220, 390 (15); *KochJez* A2v; *KochFr* 106; *KochSz* Bv; *WerGość* 238 [2 r.]; *BielSen* 13 [2 r.], 14; Gdy ten dołtátek bédzie łtrzelby/ ludzi/ broni/ Zadny was nieprzyaciél nie obáli z koni. *BielSjem* 33, 17, 25, 26, 27, 30, 33, 35; *KochPieś* 38, 46; *KochTarn* 74; *BielRozm* 6, 7, 9, 10, 29, 30; gdy nieprzyiáciel w źiemí/ iułz pał/ iułz wiáże/ iułz pułtołzy/ iułz wiéźnie w Czymborách wiodá. *GórnRozm* K, B2, C4v, Kv, M2 [2 r.], M2v; *KochWr* 20, 35; *PaprUp* B2v, C2; *ZawJeft* 12, 41; Nieprzyaciéle się onas kuszą dla niezgody naszey *ActReg* 29, 3v, 4 [2 r.], 6, 9 [2 r.], 11 (18); *Calep* 328a, 401b, 490a, 638b, 777b (8); Ktorý ciáło tu v nas małz á v nieprzyaciół vmyłł *Phil* E3, B4, C [7 r.], C3, D [2 r.], D4 (17); Gdy wyrwiełz z rąk oyczyznę nieprzyaciélowi? *GórnTroas* 35, 14, 34, 40, 42, 45, 54; którą [domową niezgodą]/ by téz dobrze nieprzyaciéla żadného nie było/ zginać możemy *OrzJan* 47, 7, 16, 22, 29 [3 r.], 37 (35); *LatHar* 2, 48v; *KołakSzczęśł* A2v, Bv; *RybGęśłi* B3v; á drudzy záś częściá od nieprzyaciéla/ częściá od żołniérzá náłzego *priuatim* bez rofkázania/ [...] łą z máiętnóści złupieni/ y vłzkodzeni *SarnStat* 1226, 111, 125, 131, 133, 142 [2 r.] (24); *GrabPospR* K2, K3, K4, L3, Nv; *KlonKr* Bv; *KmitaSpit* A3, Bv, C4v, C6; Nieprzyaciél zápuścił rękę łwoię ná włzyłtko co w naywiéłszym vkochániu było. Dźiedzictwo náłze obrociło fie w obce ręce: y domy á máiętnóści náłze do cudzych. *PowodPr* 10, 4, 9, 20, 24, 32 (17); Iełli w nocy náś ma ná cię nieprzyaciél nie záłypiaj; náłpifz fie gdy bitwy wygráfz á woyná fie łkończy. *SkarKaz* 7b,) (2v,)(3, 40b, 454a; *VotSzl* A2, B, B2, B2v, B3 (9); Człowiek by był namężnieyłzy nie ma łobie lékce ná łtronie powázáć nayłifzego nieprzyaciéla. *CzahTr* 13, E3v, E4v, F, H2,13, I3v; *PaxLiz kt v*; Nieprzyaciél rad niezgodzie *SkarKazSej* 673b *marg*, 667a, b, 668a, 669a [3 r.], 673b (17); *KlonWor* 17, 31, 32.

nieprzyjaciel czyj [w tym: *pron poss* (251), *G sb i pron* (74), *ai poss* (34)] (359): yłz tha wlythka strzelba, ma ydz dobrą łłufzną a pozythecną myarą, przeczywko yego krolewłkyey myłółczy nyeprzyyaczelom *MetrKor* 37/4v; *OpecŻyw* 106; *FalZioł* II 9a, IV 48a; *BielŻyw* 153; *MiechGlab* 3, 41, 54; *BierRozm* 10; Zadny thełz nyeprzyaciel krolia yego miłółczy polłkiego nyema myecz zadnego myełcza any zadnego pozyvyenyá nygdzyełz w náłzych zyemyach *LibLeg* 6/159, 6/191, 7/98, 9/50v, 10/63v, 96 [3 r.] (21); *KlerWes* Av; radząc z o obronie wieczney przeczywko moznem

nieprziacziolom obogoiga [!] páńftwa náffego *ComCrac* 11; *HistAl* A5 [2 r.], A5v, G6v, H3; *Diar* 27, 81; *DiarDop* 106; *GliczKsiqż* C5v; áno lud Ifráelłki nieprzyziacielom fwym tył podáie á vćieká? *Leop Ios* 7/8, *Deut* 1/42, *Ios* 7/12, 1.*Reg* 25/22, 2.*Reg* 5/20, 24/13 (28); *BibRadz Lev* 26/7, 8, 17, *Deut* 1/42, 23/14 (20); co theż nieprzyziacielom twym Turkom/ Wołochom/ Tátárom opowiem *OrzRozm* R4, N2, N3v [2 r.], R3 [2 r.], R4, S4v [2 r.]; iż Krol Polłki nie może być prožen nieprzyziacielá fwego poki fie nie ziedna z Wáláłkim Woiewodá *BielKron* 400, 27v, 28, 39v, 45, 49v (64); *KochZg* A2v, A3v; *Mqcz* 177a, 409a; *OrzQuin* R; *Prot* D3y; *HistRzym* 54, 76v, 105v; *RejPos* 15, 16 *marg*, 64, 150v, 201v (13); *BielSat* G4, N4; *RejZwierc* 185v, 186v, 188, 204v [2 r.], 255v (22); *BielSpr* b4v, 35v [2 r.], 38, 39, 40v (10); *WujJud* A3; *WujJudConf* 17; *BudBib Deut* 12/10 [2 r.], 1.*Reg* 12/11, 18/25, 2.*Par* 6/24, 28 (21); *MycPrz* I [A3v], II B4, C4v; *WierKróc* B2; *BialKaz* L3, Mv [2 r.]; *CzechRozm* 238, 240v [2 r.]; *PaprPan* Z4v; *ModrzBaz* 106, 113v; *SkarJedn* 219, 313; *KochPs* 67, 109, 133 [3 r.]; czemu łobie raczey przyziázní náłzey niepozyłkuiefz/ ále ztymi fię bráciłz/ ktorzy fá náłzey Rzeczypołpolitey nieprzyziaciele *SkarŻyw* 147, 166, 284, 481, 501 *marg*, 502, 503, 558 [2 r.]; á on miał z woylłkiem fwoim/ ktorego był powinien ftáwić trzydzieści tyłięcy/ záwždy gotow być przeciw káždemu Polłkiemu y Litewłkiemu nieprzyziacielowi. *StryjKron* 682, 250, 682; *CzechEp* 18, 28; *WerGośc* 237; *BielSen* 17; *BielSjem* 41; *ArtKanc* H7; *GórnRozm* C4v, D4; *KmitaPsal* A4v; *KochProp* 15; *KochWr* 29; zatzimbi i ftrach nieprziziacielowi náłzemu Turtzinowi bic mułiał. *PaprUp* B; *Zawjeft* 18, 20; *ActReg* 40, 77, 121; *GrochKal* 28; *Phil* C2, E3, N4, O3, S; *KochFrag* 42; *OrzJan* 14, 22, 42 [4 r.], 64 [2 r.]; *WyprPl* C2; *LatHar* 31, 399; *KołakSzczęł* B, Bv; *WujNT Luc* 19/43; *SarnStat* 606, 775, 891, 980 [2 r.], 989 (12); *VotSzl* E2v, Fv; *SkarKazSej* 667b, 672a, 673b, 674a, 688b, 698a, 702b. Cf »nieprzyziaciel koronny«.

W połączeniach szeregowych (2): álbo ogień z niebá nas požrze/ álbo miecz domowy nas zwoiuie/ álbo połtronny nieprzyziaciel nas w niewolá weźmie *OrzRozm* G2; *OrzJan* 134.

W przeciwstawieniach: »(domowy) svoj (8), przyziaciel (5), brat (bracia) (2), mieszczanin (2), moj, nasz, ojczyzna ... nieprzyziaciel« (20): ze tesz moge bicz przyziacielowy swemv godnieyschi a nieprzyziacielowy frosschi *LibLeg* 10/152v, 10/96, 11/187v; *BibRadz 2.Mach* 5/6; Gdy też kto fwemu krádnie/ łzybienicá to pláći; kto nieprzyziacielowi Koronnemu/ ten chwalon bywa: fwemu kto krádnie złóđziey iefł: kto nieprzyziacielowi/ dobrym kozakiem zwan bywa. *OrzRozm* L, L; poboźniey iefł y poeźćiwiey iednego miełczżániná záchowác/ niź zábić tyłięc nieprzyziacioł. *BielKron* 149v, 250; *BielSpr* 26v, 42v, 45v, 46v; *ModrzBaz* 144; ále náłzy gdy leżeli długi czás v Kámieńcá obozem/ [...] nie mnieyřá łzkodá Podolłká ziemię iáko y nieprzyziaciel vtrapili *StryjKron* 657; gdybyř chciáł być mym żołnierzem á nie nieprzyziacielem *Phil* C2, O3; że oyczyznę z vbożyli/ nieprzyziacioł vbogáciłi *GrabPospR* N3v, L; Co fię połpolitego ruřzenia dotycze/ wiem łpołob iego/ wiem *et incommoda*, bo więłřá łzkodę zwykło czynić bráciey fwey/ *in visceribus Regni*, á niź nieprzyziacielowi/ czego *multa testimonia*. *VotSzl* C3v.

W porównaniach (11):

Jako comparandum (8): Wyćiągnáł łuk fwoy iáko nieprzyziaciel [*quasi inimicus*] *Leop Thren* 2/4; *BielKron* 120v, 402; *GórnDworz* L12; *ModrzBaz* 7; zmowiwłzy fię z pogáńftwem/ łzli iáko nieprzyziaciele/ do woyny fię y bitwy pobudzáiác [!]. *SkarŻyw* 519, 504, 529.

Jako comparatum (3): rádźi nie rádźi żołnierze przeciwko nieprzyjacielom łwym/ iáko pśi przeciwko wilkom mieć muśimi OrzRozm Q4v; rozgromił ie áż zálię do wody łkakáli iáko żáby nieprzyjaciele. *BielKron* 460; Day by pod iego Nieprzyjaciel nogi Padł/ iák lew łrogi. *KmitaPsal* A2v.

W charakterystycznych połączeniach: nieprzyjaciel blisko (nadjeżdża) (2), boi się (3), burzy, ciągnie (4), zasadzkę czyni, dochodzi, folguje, goni (2), grozi, lęka się, nadciąga nalega, obległ [kogo, co] (3), odciąga, opanował, opiera się (2), ziemię osiąga, zwycięstwo otrzymał, w ziemi pali, państwa plundruje, pobił, ziemię (część [czego]) posiadał (2), pożył, przemógł, przybliży się, pustoszy, rusza się, skazi [co], słabo w swej sprawie stoi (2), lud szykuje, uciekał, uchodzi nad zad, ucieka (3), wojuje (zwojował) (3), wpada, wpuszcza się, wstępuje (wstąpił do [czyich] granic) (2) [co] wydał, [kogo, co] zgubił (2); nieprzyjaciel bliski, chciwy. chytry, czujny, możny (5), przeważny, pyszny, sprośny, ustraszony, zacny, zawistny, złośliwy (2); nieprzyjaciel gotow stoi, gotow na wszystko, gotujący się ku wojowaniu, obciążony łupami, pobity, rud niezgodzie, [komu] silen [w czym], nie jest straszony, ustraszony; nieprzyjaciela (nie) bać się (7), nie chybić w potkaniu, czekać gotowo (2), czuć blisko, dojechać (2), gonić (18), kordem ciąć, lękać się, na się mieć, mieć na pieczy, moc słumić, natrzeć koniem, oblec wojskiem (2), obskoczyć, obstępować (2), ogarnąć [w koło] (4), otoczyć (2), pobrać dobytek, pobudzić na kogo, pojmać, poniechać, porwać, przebić mieczem, nauką przechodzić, [na kogo] przepuścić, przestraszyć (straszyć, ustraszyć, strachem zjąć) (7), pod swą moc przymusić, przywieść na hak (ku upadku) (7), rozproszyć (2), siec, trudzić, wspierać, bitwie wywabić, zabić (6), zaniedbać, zdziałać (2), zranić; nieprzyjaciela ciągnięcie (4), najechnięcie, ogarnięcie, ustraszienie, wtargnięcie [w co]; nieprzyjaciela przełamione mocy, tyraństwa; od nieprzyjaciela [co] cirpieć, dobyć krainy (zamków) (2), mieć prześladowanie, szkody odnosić, [kogo] zachować; od nieprzyjaciela [kto] bezpieczny (3), jęt, nagaban, obskoczony (2), obstępiony (2), obwarowany, pobity, pojman, przyciśniony, zabity (2), zagaban, złupiony; od nieprzyjaciela [co] obłążone, pobrane, pojmane; od nieprzyjaciela niebezpieczność, obłążenie, uciski; od nieprzyjaciela wybawiciel; do nieprzyjaciela rzucić się, uciec (uciekać) (3), zbieżeć; u nieprzyjaciela być niewolnikiem; z nieprzyjaciela brać łupy, korzyść na wojnie wzięta, [co] zedrzeć; nieprzyjacielowi bronić przeprawy, być srogim (chcieć być srogim) (5), być strachem, czynić szkody, dać się w moc, drogi w koło zaskoczyć, grozić, mężnie się zastawić, moc [czyja] straszliwa, odjąć się (3), oganiać się, [kogo, co] podać w moc (2), pomoc, postawić się (mocnie się stawić) (2), przeciwieć się, przymierze wypowiedzieć, strach rośnie, tajemnicę wydać, uchodzić, uczynić (ukazać) łaskę (2), wiarę zachować, wojnę oznajmić, wybić się z niewolej, wytrzymać stos, zabezpieć, zajechnąć drogi; ku nieprzyjacielowi obrocić się; przeciw nieprzyjacielowi być gotow, być pomocnym, ciągnąć, fortelu użyć, [co] obrocić, oprzeć się, [komu] pomagać, pomoc (2), pomoc dawać (mieć, przyrzec sobie) (7), uczynić pożyteczną poługę, używać okrucieństwa (sierzitości) (2), zadawać strach; na nieprzyjaciela być gotow, ciąć, kluczką, pomoc (2), przypadł strach (2), puścić lud pieszy, rady szukać, [kogo] wzywać, zebrać się; wad nieprzyjacielem męstwa dokazywać, okrucieństwo czynić, pomścić się (mścić się, zemścić się) (9); przed nieprzyjacielem uciekać (4); za nieprzyjacielem puścić się.

Zwroty: »bi(ja)ć (a. po(d)bić) nieprzyjaciela« [szyk zmienny] (15): KromRozm I N4v; A ták zá włpomozieniem włzechmocnego/ pobili więcey niż dziewięć tylięcy nieprzjaciół [interfecerunt ex hostibus supra novem milia] BibRadz 2.Mach 8/24; HistRzym 131; RejPos 343; iż y nieprzjaciele

fwoie hoynie bijali/ y wiele pánftwá fwego półzyrzáli *RejZwierc* 267v, 190v; *BielSpr* 72v; *PapPan* A4v, Nv, V4v, Dd2; *ModrzBaz* 126; *KochPs* 29; *SkarKaz* 313b; *SkarKazSej* 689b.

»być nieprzyjacielem [komu]« [szyk zmienny] (5): Sámnity Rzymianie porázili/ ktorzy byli nacięszczy nieprzyjaciele Rzymiánom. *BielKron* 120v, 121, 243, 443; bo fá wielkimi nieprzyacielmi Turkom *BielSpr* 59; ktory był przeciwnikiem y nieprzyacielom Izraelitom [*odio habentem, et inimicum Israel*] *BudBib* 1.Mach 7/26.

»czynić, bić się, staczać się z nieprzyjacielem; przeciw nieprzyjacielowi mężnie (sobie) począc« = *agere cum hoste, adversus hostem se fortiter gerere* *Modrz* [szyk zmienny] (29:4:1;2); *BielKron* 29, 106, 118, 120v, [532]v, 333, 379v; nie dla łupieftwá/ álbo iákich dobr požądliwości/ ále o Cefarftwo y o chwałę mamy fię z nieprzyjacielem ftaczać. *KwiatKsiąż* M; *Pro partia cernere cum hostibus*, Bić fie o oyczynę s nieprzyjacielmi. *Mącz* 48d; *HistRzym* 79; *RejPos* 343; *BielSat* L3v; *BielSpr* 4v [2 r.], 5v, 7, 10, 13 (15); *BialKaz* L4; Zás ktorzi przeciwko nieprzyacielowi zacnie á mężnie łobie poczęli [*Qui vero se in hostem praeclare et fortiter gessissent*] *ModrzBaz* 118v, 51, 111v, 115v; *StryjKron* 472, *BielSjem* 26; Bo ten lám [król macedoński] nie iáko Krol/ ále Zołnierz iego/ Czynił z nieprzyacielom do gárdlá fwoiego. *KmitaSpit* A4v; *CiekPotr* 88.

»przeciw nieprzyjacielowi gotować się« [szyk zmienny] (2): Nád to krolá nápominał áby fie prętko z ludem wftytkim przeciw nieprzyacielowi gotował *BielKron* 305v; *KwiatKsiąż* N2v.

»nieprzyjaciela obalić, pokonać, złomić, zwalczyć« [szyk zmienny] (1:1:1:1): Zwalczywfly nyeprziyaciele czynił rzecz do Egipcyákow *GliczKsiąż* F4v; bo ci [zbiegowie od nieprzyjaciół] więcey nieprzyacielá złomiá fráfunkiem/ niż pobicie. *BielSpr* 35v; myśląc w nocy w obozie/ iákoby nieprzyacielá możnego pokonać mógł *SkarŻyw* 396, 325.

»od nieprzyjaciela (o)bronić (się), bronić się nieprzyjacielowi; od nieprzyjaciela (a. na nieprzyjaciela, a. przeciwko) nieprzyjacielowi) obrona, bronienie; od nieprzyjaciela (o)broniony« [szyk zmienny] (25:18;19:1;4): abifzmy mogly pópolytho zyemyae obronycz od nyeprziyacielow nálych *LibLeg* 6/191; *ComCrac* 11; *Diar* 25, 35; *DiarDop* 106; á yáko w fzkolách náuk rzeczy prawdziwych vczą/ thák tám obrony przeciw nyeprziyacielowi. *GliczKsiąż* K8, K8; ták też dáleko známienitfzy fá ci ludzie/ ktorzy w pokoiu ludzie záchowywáia/ á niżli ci ktorzy ie od nieprzyacielá bronia *OrzRozm* Q4v, V3; záložyli nád nią [rzeką] zamek y miáltho Brzemie/ dla bronienia od nieprzyacielá *BielKron* 339; Począł Krol Olbrácht ftukać obyczáyá yákoby fię nieprzyacielom obronił *BielKron* 399v, 31, 131v, 160, 209v, 231v (16); Defenso, Vftáwicznie brónić fie od nieprziyaciół. *Mącz* 80a; *OrzQuin* O; *GórnDworz* Hhv; *RejPos* 16 marg; *RejZwierc* 76v, 247; *BielSpr* 17, 22, 23, 28v; ná ten czás obronę czynil przeciw nieprzyacielom Koronnym okolicznym. *MycPrz* II B, II B2, C; *CzechRozm* 240v; Hetmanow ieft vrząd/ áby oyczyzny od nieprzyacielá w polu bronili [*illorum munus in patria ab hoste foris defendenda veritur*] *ModrzBaz* 30v; áby ie rádá fwoiá rzádził/ fpory ich porownywał/ á od póstronnego nieprzyacielá ich bronił [*ab externo hoste defenderet*] *ModrzBaz* 47v; zdáłoby mi fię/ żeby to bylá bárzo pewna á mocna przeciw nieprzyacielowi obroná [*firmissimum propugnaculum hostibus oppositum esse et obiectum*] *ModrzBaz* 103v, 4v, 14v, 25, 116v, 126 (14); *SkarJedn* 206; *SkarŻyw* 482; *StryjKron* 427; *WerGośc* 238; *ActReg*

40 [2 r.]; Bronić od nieprzyjaciół szlachta powinna. *SarnStat* 883 marg, 130, 1094; Polepzenie Krześciańskie pierwszą na nieprzyjaciela obroną. *PowodPr* 80, 13, 56, 59; *SkarKazSej* 666a, 685a.

»nieprzyjaciela odegnąć (a. odganiać, a. wygnąć), wypędzić (a. odpędzić), oddalić, wyrzucić, zeprzeć; nieprzyjaciela odegnanie, odpędzenie, wyparcie« = *expugnare inimicos; fugatio inimicorum PolAnt* [szyk zmienny] (6:5:1:1:1;2:1:1): *BibRadz Eccli* 26/31, 1.*Mach* 14/26; porażiwłzy trzy łta tyfiac Gottow. Niemce y ine nieprzyjaciele odegnał *BielKron* 153, 171v, 173v, 214v, 343, 369v; Exuere castris hostem, Z obozu nieprzyjaciela wyrzucić/ to yeft wybić. *Mącz* 433b, 487a [2 r.]; Ieśli łtego mieyłca nieprzyjaciele zeprzełz á zamieszalłz woylko ich/ bes pochyby wygrałz bitwy *BielSpr* 20v; *MycPrz* [A3v]; ktore [wieńce] dawano/ gdy kto miełzczanina obronił/ ná mur dla odegnania nieprzyjaciela włkoczył [*qui murum hostis repellendi causa conscendissent*]/ ábo z oblężenia łwoie wybawił. *ModrzBaz* 118v, 115v; *ArtKanc* H7; Wyprawiliłmy tez powtore listy do inszych woiewodztw [...] aby się znami do Kalisza [...] dla potezniejszego wyparcia nieprzyjaciela ziechali *ActReg* 51; *VotSzl* C3v.

nieprzyjacielowi (a. nieprzyjaciela) odpi(e)rać (a. odeprzeć), odpor« [szyk zmienny] (18:11): *KromRozm III G*; *LeszczRzecz* A3; był zawnždy gotow nieprzyjacielowi odeprzeć *BielKron* 88, 186v, 255v, 301, 321v, 406v, 460; *Mącz* 248b; *BielSat* B3; *BielSpr* b2, b4, 42v; *MycPrz* Av; fortyle tez woienne łą wymyślone/ y bronii mnołstwo náłprawowano/ ktorabyłmy połtronnym nieprzyjaciolom odpor dawáli [*quibus hostium externorum vim propulsaremus*] *ModrzBaz* 101v; Ktorzi iezni y piełzi/ áby álbo włzytcy wełpołek/ iełliby wielkiego odporu nieprzyjacielowi trzebá [*si ingens hostium impetus esset reprimendus*]/ łzli ku potrzebie *ModrzBaz* 120, 116, 125v; *SkarJedn* 173; *SkarŻyw* 317; *StryjKron* 335, 421, 547; *BielSjem* 26; *BielRozm* 12; *OrzJan* 56; *SarnStat* 298, 851.

»nieprzyjaciela okrocić (a. skrócić« (5): myłlił iákoby nieprzyjaciele łkrocił/ áby z poddánemi łwemi/ z zónami/ z dziełmi w pokoju był *BielKron* 340v, 108v; *BielSpr* 35v; *BiałKaz* I2v; *KochProp* 7.

»(na)przeciw(ko) nieprzyjacielowi (a. nieprzyjaciela) (po)ciągnąć, (wy)jechać (a. wyjeżdżać), iść (a. wyniść), ruszyć (się), powstać, stawić się, wybiec, wypaść, wypuścić [kogo], wysadzić się; wyście przeciw nieprzyjacielowi« = *se gerere adversus hostes, exire foras in hostem, prodiri in hostem, contra hostem progredi* *Modrz* [szyk zmienny] (9:6:5:3:2:1:1:1:1:1): Gdi tez mamy wynidz przeciw náłzem nieprzyjaciolom [*Quando ergo contra inimicos nostros exiuerimus*] dziełieć kroć łto tyfiac ná prętkich koniech przybráne w zbroie wałeczne wyiełdzamy/ á drugie zolthána áby wyłpu łtrzegly y bronily *HistAl* H3; *GroicPorz* a3; iż w pirwłzy miełiac pirwłze woylko ciagnęło s krolem przeciw nieprzyjaciolom gdzye bylo potrzeba *BielKron* 74v, 107v, 114, 207v, 259, 305v (9); Trzeba miełca pewnego łzukać obozowi/ I olłrołnie idłz przeciw nieprzujacielowi. *KochSat* Cv; łmiełeł zbroiny na nieprzuiaciele wypaść/ wełzym się żaden łtámtegołz ryčerłtwa niewazył okazać. *KwiatKsiąż* Nv; *Obiicere se telis hostium, Wyláđzić łie przeciwko nieprzujaciolom. Mącz* 162c; *In hostem emittere equites, Wypuścić ná nieprzujaciela yezne. Mącz* 226b; A gdy chciál ciagnąć ná nieprzujacioly łwe/ tedy łie radzil Prorokow łwych. *RejPos* 64; *BielSpr* 8v, 9, 47; *ModrzBaz* 11, 102v [2 r.], 118; *ActReg* 72; *OrzJan* 22, 122, 135; Szłáchćie gdy zá gránice przeciwko nieprzyjacielowi wyiełdzie Król zá więżenie y łzkodj dołyc vczejnic ma *SarnStat* 891 marg, 435, 1025; że czálfu niebelpieczeńłtwá

gwałtownego/ łami wżycy przeciwko nieprzyjacielowi powtác/ y onego pierśiami łwymi wyprzec łą powinni. *VotSzl D2*.

»poddac się nieprzyjacielom« (1): *Dedere se hostibus, Poddác fie nieprzyjacielom. Mqcz 92c.*

»nieprzyjaciela podejść« (2): *BielSpr 39; Ktemu tež/ ma Hetman vmiec fortyle/ chytrości y infze łztuki/ ktoremiby nieprzyjaciela podłzedł/ á siebie w ostrożności miał [Technas, astus, fallacias, quibus hosti imponat sibi caveat] ModrzBaz 115v.*

»nieprzyjaciela (po)gromić (a. odgromić, a, zgromić« [szyk zmienny] (13): *Zgromił wżitky łwé nieprzyjaciele: Iedny zwalcził wielkym nakłade^m y motzą/ Drugé tež rozumem za Bożą pomotzą. KlerPow 4; RejPos 343; RejZwierc 95; WujJud B2v; gdyżeście wtych potrzebách kopie wálze krużyli/ y nieprzyjaciele Coronne fortunnie gromili BiałKaz L2, L3; PaprPan M3, Y3v, Dd2; KochPs 67; PaprUp P2v; ZawJeft 11; WyprPl C2.*

»z nieprzyjacieli się pojednać« (1): [*Grzegorz XI*] począł zálfię kościoły y Rzeczpołpolitą vpádłé nápráwiác/ z nieprzyjacieli fie pojednał/ okrom Florentow ktore kłął/ [...] wiodł z nimi walkę *BielKron 187.*

»porażać (a. porazić) nieprzyjaciela; porażon nieprzyjaciel; porażenie nieprzyjaciela« = *devincere hostem HistAl, Modrz; prosternere inimicum HistAl; caedere hostem, conterere inimicum PolAnt; consternere hostem Mqcz; profligare hostem Calag* [szyk zmienny] (19;4;1): *Iako Anektanabus w ofobie łmoczey vprzedzał Filipa na woynie/ porażaiąc iego nieprzyjaciele HistAl A5, A5v; BibRadz Lev 26/8, 1.Mach 4/36, 11/72; BielKron 24v, 70v, 89v, 120 (10); Consternare hostes, Porazić nieprzyjaciele. Mqcz 415a, 466a; RejPos 343; BielSpr 3v, 17v, 39; ModrzBaz 119; Calag 297a; nowina przyszła ze iuz nieprzyjaciel [!] ten porazon przez Pana Hetmana *ActReg 61.**

»z nieprzyjacielem porozumiewać się, spiknąć się, zmówić się, mieć porozumienie; z nieprzyjacielem (tajna) zmowa« [szyk zmienny] (2:1:1:1;4): *tedyby fie z nieprzyjacielem łpiknąwłzy [addatur etiam ipse super inimicis nostris]/ podniełli walkę przeciw nam BibRadz Ex 1/10; BielKron 27v; Wiele tych cudzoziemcow/ co liłty łtrzelaią/ Ktorzy z nieprzyjacielem/ táyną łmowę máią. BielSat N [idem BielSjem]; RejZwierc 200v; BielSpr 22v; BielSjem 36; GórnRozm C4v; gdyby kto czynił bunty przeciwko Rzeczpołpolitéy/ porozumiéwając fie z nieprzyjacielem Koronnym ku łzkodzie Koronnéy *SarnStat 153 [idem] 420.**

»poży(wa)ć nieprzyjaciela« [szyk zmienny] (9): *Lepiey ielt nieprzyjaciela požywác álbo okroćić fortelem niż fie s nim wálnie potykác BielSpr 35v, 7, 19v [2 r.], 20, 27, 36v, 66v; KochProp 15.*

»z nieprzyjacielem się probować« (1): *Miał w łobie ten obyczay y ten nałog páńłki/ Iže z nieprzyjacioly mężnie fie probawał [!] PaprPan Bb2v.*

»przepomoc (a. przemagać) nieprzyjaciela« = *superare aemulos Miech* [szyk zmienny] (2): *MiechGlab 72; A gdyż złobą boiowáli/ tedy rycerz nieprzyjaciele łwe przemagał/ á przebiwłzy nagle wfy: przjłzedł ku onemu okrutnikowi/ y łciął głowę iego HistRzym 105v.*

»na nieprzyjaciela pospolitým ruszeniem się puścić, wojnę podnosić, wyciągnąć ku bitwie« [szyk zmienny] (1:1:1): *Tefz gdy wyciągniecie ku bitwie wziemi wálzey ná nieprzyjaciela woiiącego was [Et quando venietis ad bellum in terra vestra contra hostem obsidentem vos] BudBib Num 10/9; iż*

więtfsza zawnfze sílá bywa tego/ który ná nieprzyziacielá woynę podnoší/ niż tego/ który fie broni
OrzJan 135; *PowodPr* 62.

»z nieprzyzacielem rokować« (1): tylko wthym był winien iż dopufzczał ledá komu z nieprzyziacielmi rokować/ bo to ná ftárfze zależy/ á nie ná póspolity lud *BielKron* 249.

»(s)pot(y)kać się, pot(y)kanie z nieprzyzacielem« = *hostem aggredi, se hostibus offerre Mącz; cum hoste congredi a. manum conserere Modrz; cum inimicis conflictum seu bellum facere JanPrzyw* [szyk zmienny] (30:7): *HistAl* A5; Pod nimi zaś wśfyftek lud woieny [...] ktorzy byli ípofobni ná woynę/ y potykáli fie z nieprzyziacielmi o Krolá [*qui erant apti ad bella et pro rege contra adversarios dimicabant*]. *Leop* 2.*Par* 26/13; ktorzy niemyślá iákoby íye Pánnie podobác/ ále iákoby íye z nieprzyziacielem ná świtaniu potkáć. *OrzRozm* R2v; *BielKron* 49v, 120v, 155, 365 [2 r.]; Status dies cum hoste Nárzeczony/ vmowiony czás potykánia z nieprzyzacielem. *Mącz* 417c, 53c, 252d, 281d; wśfyftek vff przedni ma fie potkáć z nieprzyziacielem/ drugi vff ma ich rátowác iáko potrzebá vkaże gdy fie woyská potkáia. *BielSpr* 18, 6, 6v, 7v, 8v, 13v (17); *CzechRozm* 234; *ModrzBaz* 110v, 111, 114v; *OrzJan* 136; *SarnStat* 135, 451, 883.

»nieprzyzacielowi się sprzeciwić« (1): raczylibyfcie nam dopomoc/ ták ábyfmy fie nieprzyzacielom íprzeciwiwfy/ gwałt ktorzy nam zádawáia moglibyfmy odbić [*ut hostibus resistentes violentiam, quam nobis ingerunt, repellamus*]. *HistAl* E6.

»(s)trapić nieprzyzaciela« [szyk zmienny] (4): [*Loktek*] trapił s káthow vrywkami nieprzyzaciela kędy mógł/ nie ítaczáiac bitwy nierowney *BielKron* 372; *BielSpr* 15v, 40v; *BielSjem* 33.

»ścierać się (a. zetrzeć się) z nieprzyzacielem« [szyk zmienny] (3): y w ofobie íwéy/ áby infzym fercá dodał/ z nieprzyziacielem fie ściéráiac/ pogromił y odpędził: dźiálá pobrał *SarnStat* 1051, 440; *CiekPotr* 49.

»nieprzyzaciela tłumić (a. potłumi(a)ć), potłoczyć« [szyk zmienny] (3:1): ábowiem w bitwie widział ímoká ktorzy go vprzedzał á iego nieprzyzaciela potłumiał [*et inimicos eius prosternebat*]. *HistAl* A5; Aleć potłoczył nieprzyziaciela nálze [*sed confregit hostes nostros*] ręká íwá nocy dźifiefzyey. *BudBib* *Iudith* 13/17; *ArtKanc* I5v, T13v.

»pokoj z nieprzyzacielem uczynić« [szyk zmienny] (3): vczyniwfzy íobie pokoy ze wfzemi nieprzyzacielmi/ obrocił fie ku nabożeńftwu. *BielKron* 103, 88; *SkarŻyw* 557.

»uderzyć, natrzeć (a. przytrzeć), rzucić się, skoczyć, strzelić na nieprzyzaciela (a. w nieprzyzaciela)« = *invadere (in) hostem Mącz, Modrz; equos permittere in hostem Mącz; ferire hostem Modrz* [szyk zmienny] (10:2:1:1:1): Ktory zebrał prętko woysko/ vderzył ná nieprzyzaciela áz poczęli vćiekác. *BielKron* 47v; bez wfzelkiego záftánawiania ná nieprzyzaciela íkoczyli *BielKron* 120v, 409v, 460 [2 r.]; In hostem invadere, Náttrzeć ná nieprzyzaciela. *Mącz* 473a; Telum vibrare in hostem, Cisnąć/ ítrzelić ná nieprzyzaciela. *Mącz* 492d, 139d, 226c; *BielSpr* 40v; *ModrzBaz* 112, 114; *OrzJan* 18, 45, 128.

»przeciw(ko) nieprzyzacielowi (a. z nieprzyzacielem) walczyć, wojować, harc zwodzić; nieprzyzaciela wojować; przeciw(ko) nieprzyzacielowi (a. z nieprzyzacielem) wojna walka, bitwa, wojowanie« = *pugnare contra inimicum Vulg; pugnare cum inimico, bellum super inimicum PolAnt; bellum hostibus inferre, adversus hostem gerere; res cum hoste Modrz* [szyk zmienny] (10:3:1:4:8:4:3:1): *FalZioł* III 34d; bo ydą woowacz nieprzyzaciela íwego *LibLeg* 10/155; Człowiek mocny boiowania

żądliwy nie zamyka fie w mury/ ale w polu mężnie walczy przeciw nieprzyjacielom [*sed in campo pugnat viriliter contra hostes*]. *HistAl* D3; *Leop* 2.Par 20/29; Gdy rużyłz woynę przeciw nieprzyściołom [*Si egressa fuerit eastrametatio super inimicos tuos*]/ tedy fie káždey rzeczy niefluzney ftrzedz maż. *BibRadz Deut* 23/9; By był Gedeon nie miał wiary/ tedyby był nie rużył walki przeciw nieprzyściołom ktorych liczbá y moc byłá bárzo wielką. *BibRadz I* 138v *margin*, 3.*Reg* 8/44; ábowiem co z nieprzyściólem mieli walczyć/ to fámí z łobą walczyli. *BielKron* 341, 39v; *HistRzym* 76v, 77v; y zwiodł bitwę z nieprzyścióły onymi *RejPos* 64; *BielSat* L3v [*idem BielSjem*]; *BielSpr* 2v; *WujJudConf* 215; *BudBib* 2.Par 20/29; *CzechRozm* 238; *ModrzBaz* 51, 104v, 111v, *KochPs* 133; *SkarŻyw* 484; *CzechEp* 98; *BielSjem* 26; *OrzJan* 67, 79, 100, 135; *WujNT* 253; áby/ gdy nádchodźi čás ku woienney potrzebie/ y ku fámému boiowaníu z nieprzyściólem [*dimicationis cum hostibus JanStat* 709]/ wiedźiał mieyfce swoie/ do którógo fie ma brác *SarnStat* 447; *KlonKr* D; *PowodPr* 59 [2 r.]; *CzahTr* I3.

»za nieprzyściólem wyjachać, lud wyprawić« (1:1): My się tez ztąd do wīm ruszemy skoro vsłyszemy zelud zKrakowa zanieprzyściólem wyprawicie *ActReg* 13, 26.

»wojsko (a. rycerstwo, a. żołnierze, a. lud itp.) (na)przeciw(ko) nieprzyściólemowi wywieść (a. wywodzić, a. wieść), (po)sylać, prowadzić, zebrać; wojsko ciągnie, wyciągnięcie wojsk przeciw nieprzyściólemowi; wojskiem nieprzyścióla karać [szyk zmienny] (5:2:1:1;2:1:1): W then dzień, konie y Zbroię ku walcze dobrze kupowac, wojsko naprzeciw nieprzyściólemowi wywieść y fzykowac *FalZioł* Y 52v; *LibLeg* 10/148; Miáfto Friburkie ieft známienite/ [...] czáfu potrzeby trzy tyfiące ludu wywodzi przeciwko nieprzyściólemowi. *BielKron* 286v, 74v; *GórnDworz* Bb7; *HistRzym* 130v; *BielSpr* 12; áby mógł Woýfko fwe przeciwko nieprzyściólemowi iego Moskiewfkiemu/ przez polá y grunt Coronny prowadzić. *BialKaz* Mv; ktemu też ma vmieć huffy wedle mieyfcá y czáfu fzykowác/ á przeciwko nieprzyściólemowi/ [...] wywodzić [*ad hostem ... adoriundum educere*] *ModrzBaz* 115; áby káždy sláchćic/ ktory woynę fluzyc winien/ ná to mieyfce pewną liczbę żołnierzow przeciw nieprzyściólemowi posyłał [*certum militum numerum in hostem mittat*]. *ModrzBaz* 119; *ActReg* 44; Niemce á Hiłzpany ieden: Czechy á Moráwce drugi/ przeciw fwému y wálzému nieprzyściólemowi wiodą *OrzJan* 64; *SarnStat* 442.

»wyzwolić, wybawić, wybawion, wybawienie od nieprzyścióla« [szyk zmienny] (5:3:2:1): [*Kamillus*] wyzwolił lud/ zamek/ y miáfto od nieprzyściół. *BielKron* 122, 11v, 50, 88v, 172, 274v; *RejPos* 34; *SkarKazSej* 669a, 675b, 693a, 698a.

»zastawować się nieprzyściólemowi« (1): á záltháwowali fię nieprzyściółom narodu fwego [*restiterunt adversariis gentis suae*] *BibRadz* 1.*Mach* 14/29.

»zatargnąć się z nieprzyściólem« (1): A gdyby fie Koroná zatargnęła s ktorymkolwiek nieprzyściólem *MycPrz* II C3.

»nieprzyścióla zmorzyć« (1): Tákżec nieprzyścióla pirwey trzebá zmorzyć/ A potym go żelázem y czym możelz trwożyć. *RejZwierz* 31v.

»nieprzyścióla zwyciężyć (a. zwyciężać); zwycięstwo nad nieprzyściólem; zwyciężony nieprzyścióel« = *victoriam de hoste referre* *Modrz* [szyk zmienny] (9:12:1); *FalZioł* IV 46a; *GroicPorz* B; *Leop* 2. Par 26 arg; *BibRadz* *3; Saul [...] miał wżędzye zwycięstwo nád nieprzyściólemi

BielKron 64v, 102, 156, 321v; Domare hostem, Vfmierzyć/ Zwiczyeżyć [!] nieprzyjaciela. *Mącz* 94a; Victoriosus, Zwyciężyłty/ który wiele nąd nieprzyjacielem zwycięstw otrzymał. *Mącz* [497]c, 159a, 177a, 456d, 466c; *WujJudConf* 79; *CzechRozm* 240v; To też iest Krolewki włafny vrząd [...] fprawiedliwość miedzy obywatelmi czynić/ á nieprzyjaciela zwyciężać [*hostem vincere*]. *ModrzBaz* 22v, 109v; *SkarJedn* 375; *ActReg* 126; Trophaeum – Znak poftawioni na pamiatkę zwycięzonego nieprzyjacziela. *Calep* 1090a; *OrzJan* 41.

Wyrażenia: »cudzy nieprzyjaciel« (1): ieden [książę] ná drugiego walczył/ mnimáiąc fie w dziale być ofzukanego/ cudzemu nieprzyjacielowi nie odpierali *BielKron* 364v.

»nieprzyjaciel domowy« = *hostis domesticus* *Mącz*, *Modrz* [szyk 6:6] (12): Zadna niemoc nie iest tak fzkodliwa iako nieprzyjaciel domowy [!]. *BielŻyw* 170; *Diar* 25, 35, 39; *KrowObr* 50v; *BibRadz Cant* 1 arg, I 363c marg; *Mącz* 181a; *ModrzBaz* 7; *CzechEp* 21; Aleście wy zwiąźáli Krolowi ręce/ iż was od domowego nieprzyjaciela bronić nie może *GórnRozm* C2; *PowodPr* 73.

»drapieżny nieprzyjaciel« [szyk 2:1] (3): Załz nowiná była/ [...] Tátárom okrutnym y drapieżnym nieprzyjacielom/ po wżyfłkiey polfczce woiovác y fkodzić? *BiałKaz* H3v, H3, L3.

»dziedziczny nieprzyjaciel« (1): Bo y przeciw Kniáziowi Wielkiemu Moskiewskiemu/ dziedzicznému téy R.P. nieprzyjacielowi [służby swe oddawał] *SarnStat* 1051.

»główny nieprzyjaciel« = *adversarius* *Miech* [szyk 8:5] (13): połowie Tatarfczy do Rułkich panow przijechali, radząc iżeby fie oni nie wkładali ku pomocy Połowczom, iako swoim głównym nieprzyjacielom *MiechGlab* 3; *GliczKsiąż* Av, K7v; *BielKron* 121, 237, 327v, 354v; *StryjKron* 407, 692; *CzechEp* 18, 28; *KochProp* 6; *OrzJan* 90.

»gwałtowny, prędki, (na)walny, nagły nieprzyjaciel« [*w tym: gwałtowny i nawalny (1), prędki abo gwałtowny (1)*] [szyk 23 : 5] (20:5:4:1): izby telko na Tvrka a na nieprziiacziela navalnego mieli pomocz czynicz *ComCrac* 11v, 11v; *ConPiotr* 30v, 34v; *Diar* 64, 81 [dr.]; *UstPraw* K3 [3 r.]; kthory [król] w ziemi fwey iest fzczytem nie máłym náłzym od náwalnych nieprzyjaciół *BielKron* [332²]v; *GórnDworz* Ff6v, Ii; *RejZwierc* 185v; *WierKróc* B2; *StryjKron* 672; IZ téż gwałtownému nieprzyjacielowi [*potenti hosti JanStat* 692] podatkową obroną/ którąfmy ná ten Rok vchwalili/ odpór dać fie niemoże. *SarnStat* 116 [*idem UstPraw* K3] 117 [2 r.], 440; Boże vchoway nagłego potężnego nieprzyjaciela *GrabPospR* K3, N, N2v; Ale gdy nieprzyjaciel prędki/ iáki iest Tátárzyn/ ná nas przypádnie/ tám więc iuż/ ábo trudno/ ábo pozno przychodzi nam o fobie rádzić: dla tego iżeebmy niegotowi *VotSzl* C3v, B4v, C4, E.

»nieprzyjaciel jezdny« (2): iefli piefzy lud małz przeciw nieprzyjacielowi iezdnemu/ ftáwiay w mieyfćách nierownych/ gdzieby były błotá/ doliny/ chrofty. *BielSpr* 15v, 69v.

»nieprzyjaciel koronny, Korony (Polskiej)« [szyk 25:2] (23:4): *Diar* 81; *DiarDop* 106; zabijefzli fąfiádá/ winę pokupifz/ zábijefzli Tátárzyná/ chwałę mieć będziefz: á czemu? bo owo brát/ á owo nieprzyjaciel Koronny. *OrzRozm* L, L, S4v; *MycPrz* I C2v, II B, B2v, C2v; Czy [*lege: Ci*] Tátaáy/ Wołochy/ Moskwę/ y wżyfłtki nieprzyjacióły corony tey/ zwycięftwy fwymi fkroczyli *BiałKaz* I2v, L2; *StryjKron* 677; *ZapKościar* 1582J32v; *GórnRozm* C4v; *OrzJan* 115; A Ná té żołnierze/ gdyż fą załłoną y fczytem nieprzyjaciela Koronnego/ będziem mieć baczenie wedle zdánia náłżego *SarnStat* 436, 153 [2 r.], 420 [2 r] 435, 1207; *VotSzl* C2v, C3v [2 r.], E2; *CiekPotr* 8.

»lekki nieprzyjaciel« (1): gdy lekki nieprzyjaciel/ á ktemu domowy/ ták nas trapi/ że mu rády dác nie ták nie możemy/ iako nie vmiemy *PowodPr* 73.

»mdły nieprzyjaciel« (1): Nietrzebá ważyć lekko mdłych nieprzyjacieli/ Bo y mdła Czápła czáfem Iáłtrzábá vbije *StryjKron* 240.

»mocny (a. co mocniejszy) nieprzyjaciel« [szyk 5:2] (7): *ConPiotr* 34; y ípádáli ná ífyie w głębią co mocnieyíły nieprzyjaciele [*per praeceps ruentibus fortissimis hostium*] *Leop Iudic* 5/22; *RejZwierc* 264v; *BielSpr* 24, 69v; Máią y nieprzyścioły mocne/ ktorzy ie woynámi y rozboiem gubią. *SkarKazSej* 664a, 664a.

»najazd, wtargnienie, najechanie nieprzyjaciela« = *insultus inimicorum Miech; insultus hostium JanPrzyw* (5:3:1): *MiechGlab* 58; Propulsare ac propellere impetum inimieorum, Náyechánia nieprzyjaciól zepreć. *Mqcz* 287e; Ták po woynie Rycerze bywáli wefeli/ Gdy odpędzą naiázdy íwych nieprzyjacieli. *StryjKron* 250; *LatHar* 31, 417; *SarnStat* 130 [2 r.], 365, 891.

»nieprzyjaciel nieopatrzony« (1) Przyjechał potym: nád nieprzyjaciele íwoie nieopátrzone/ poráził ie *BielKron* 28.

»obcy nieprzyjaciel« (1): á Pan Bog innym ią [*tę ziemię*] narodem ofádzi/ á od was y íynow wálznych kroleństwo odeymie/ y da ie obcym nieprzyjacielom wálz^m/ pogubiwízy was y íyny wálze *SkarKazSej* 702b.

»nieprzyjaciele okoliczni« = *inimici a (in) circuitu PolAnt* [szyk 7:2] (9): *BibRadz Ios* 23/1, I 136a marg; przeto mu Pan Bog dał zwycięstwo/ iż okoliczne nieprzyjaciele poráził/ á ku trybutowi ie íobie przymusił *BielKron* 87v, 117v; *BudBib* 1.Reg 12/11; *MycPrz* II Av, B, B2, C3.

»nieprzyjaciel okrutny« [szyk 2:2] (4): *GliczKsiąż* K8; *BiałKaz* H3; y Kroleństwo okrutnemu nieprzyjacielowi ku pośiędzeniu zoftáwił [*et regnum crudelissimo hosti occupandum reliquit*]. *ModrzBaz* 109v; *GrochKal* 9.

»nieprzyjaciel pogański, poganin« [szyk 3:3] (5:1): *BielKron* 237; Ktorzy pierśiami íwymi/ Nieprzyjacielom Pogáńfkim od pieráli. *BiałKaz* L3v; *PowodPr* 63, 76; Naprzod nieprzyjaciel Pogánin/ nie tákby *impune* y niespodziewánie bráciey náfzey mordował/ y w írogą niewolą zábierał/ nie tákby íacno oyczyzny náfzey pułtofzył. *VotSzl* E4; *SkarKazSej* 685a marg.

»(po)graniczny nieprzyjaciel« [szyk 8:2] (10): By snadź w niebytności JKM tu od Korony granice koronne od nieprzyjaciól pogranicznych nie były przegabane *Diar* 23; *LeszczRzecz* A3; *BielKron* 102, [332]v; Zás Rzymiánie iż byli pograniczne nieprzyścioły [*hostibus finiüimis*] wybili/ íami ná íię woynę obroćili. *ModrzBaz* 109, 119v; *Phil* N4; *SkarKaz* 313b, 519a; ízczeńliwe íeft kroleństwo/ ktore obronić poddánych od pogranicznego nieprzyjaciela może *SkarKazSej* 685a.

»postronny nieprzyjaciel« = *hostis externus Modrz* [szyk 26:14] (40): *ZapWar* 1545 nr 2646; Acz obrona od nieprzyjaciela postronnego jest potrzebna, ale potrzebniejsza od domowego. *Diar* 25, 24, 35 [3 r.], 37, 39; *OrzRozm* B2; *BielKron* 107, 226, 227v, 305v, 333; *OrzQuin* D4; *RejPos* A3v; *BiałKaz* Iv, Mv; *ModrzBaz* 4v, 47v, 49v, 101 v, 107 (10); *CzechEp* 21, 367; *KochWr* 20 [2 r.]; *OrzJan* 47, 61; *SarnStat* 132; *PowodPr* 19; nie ták záłofnie yroyną y gwałty poítronnych nieprzyjaciól zginąć możecie/ iáko wálzą niezgodą. *SkarKazSej* 674a, 668b, 673b; *SapEpit* Bv.

»potężny (*a*, napotężniejszy) nieprzyjaciel« [szyk 8:1] (9): *BiałKaz* H3 [2 r.]; gdyż R. P. nález tak wielę y tak potężnym nieprzyziaciolom wyftawioná łtoi. *GrabPospR* N2v, K3, K4, L2, Mv, N, N2.

»potoczny nieprzyjaciel« (1): áby im [król] práwá ich/ [...] dzierzał/ wewnętrzną łprawiedliwóść czynił/ á bronił od potocznego nieprzyziacielá. *LeszczRzecz* A2v.

»nieprzyjaciel przyległy« [szyk 1:1] (2): aby ony wdzierzeniu obrony na obiedwie łtronie, yedny drugim pomagaiacz przeczyw łpolnemu prziległemu nieprzyziacielowy przy koronie łtali. *ConPiotr* 34; *Diar* 86.

»przymierze z nieprzyziaciel« (6): *Pactae cum hoste induciae*, Poftánowione yeft przimierz s nieprzyziacioly. *Mącz* 272b; *Vacatio militiae*, Stanie przimierzá s nieprzyziaciel. *Mącz* 472b, 457a; *OrzJan* 48; Ani żadnych tráktátów/ zwiázków/ áni przimierzá z nieprzyziacielmi będziemy czynić [*nec tractatus, foedera vel ligas aut ullas inducias cum hostibus faciemus JanStat* 911]/ y potomkowie nález: okrom wiadomości y zwolenia Królá Iego M. y Iego potomków. *SarnStat* 1127, 1125.

»spolny nieprzyjaciel« = *communis hostis Modrz* (7): tedysmy do rad pańłtwa náłłego wielkiego Xięłtwa Litewłkiego to rozkazali, aby oni też wtem rocze iednołtainá obronę z Koroná Polłką dzierzeli przeciwwko spolnem nieprzyziacieliom na granicy *ComCrac* 11, 11 [2 r.]; *ConPiotr* 34; *GórnDworz* Y7; *ModrzBaz* 125v; *StryjKron* 201.

»srogi (*a*. sroższy) nieprzyjaciel« [szyk 7:5] (12): *RejAp* 21 v; *RejPos* 343; *RejZwierc* 188; broń łirot vbogich/ Młci łie nád niepráwófcia/ nieprzyziaciol łrogich. *StryjWjaz* C3; *KochPieł* 35; *GórnTroas* 9; *KochFrag* 40; *OrzJan* 14, 18, 20; *VotSzl* C4, Dv.

»nieprzyjaciel stary, z dawna« = *hostis veteranus Mącz* [szyk 1:1] (1:1): Tátárowié theż łwe połty połłáli do Rułkich kfiáżáth/ áby im żadney pomocy nie dawáli mowiac: Iż to łá wálzy nieprzyziaciel s dawná. *BielKron* 359v; *Mącz* 491b.

»nieprzyjaciel waleczny« (1): Nieprzyziaciel go wlpomni połtronny waleczny. *SapEpit* Bv.

»(we)wnętrzny nieprzyjaciel« (2): abyłmy mieli obronę od połtronnego, gdybyłmy od wewnętrznego nie mieli nieprzyziaciela. *Diar* 39; *GórnDworz* Gg6v.

»nieprzyjaciel wielki (*a*. nawięłszy)« = *hostis copiosissimus Modrz* [szyk 7:7] (14): *Diar* 63; *BielKron* 87, 221, 222, 255v, 410; *BielSpr* 71; Ze go mogł łnadż zálftawić y przeciw Turkowi/ Y przeciw nawięłszemu nieprzyziacielowi. *StryjWjaz* B4v; *ModrzBaz* 112v; *SkarŻyw* 325, 557; *StryjKron* 421; *BielRozm* 9; że tak wielkie krółftwo między tak wielkimi nieprzyziacielmi łiedząc Hétmáná niéma *KochWr* 36.

»(wielka) wielkość, wielkość liczby, mnostwo nieprzyziaciol« = (*maxima*) *multitudo hostium HistAl, Vulg* (8:1:1): Wten czás Darius Cefárz zebrawłszy wielką wielkość nieprzyziaciol/ [...] połóżył łie nád rzeká Tygrys. *HistAl* E4, Av, L5; [*aby*] áni łie bali mnołthwá nieprzyziaciol nielłuffnie przeciwko im ciágnących/ ále áby łie mocnie potykali *Leop 2.Mach* 8/16; *BielKron* 117 [2 r.], 460; *PaprPan* Bb3; áby łie wywiedział o wielkołci liczby nieprzyziaciol/ o ich łprawie/ połtepkach/ y vmyłłach. *StryjKron* 175; *CzahTr* F3.

»nieprzyziaciela wojsko« [szyk 1:1] (2): Tył hárdégo Tyráná plagá łwá vłkromił/ Y woyská nieprzyziaciol łwych wlytykch rozgromił *KochPs* 133; *GrabPospR* N2.

»wrodzony nieprzyjaciel« (1): Tatarzy także, którzy nam są barzo prawie wrodzoni nieprzyjaciele *Diar* 23.

»wyprawa na nieprzyjaciela, przeciw nieprzyjacielowi« (2:2): obesłali też drugich Xiążąt Czerniehowłkich [...] áby z nimi wespółkę wyprawę woienną przeciw łpolnym nieprzyziaciółom Połowcom podięli *StryjKron* 200; *OrzJan* 61; A tęć taką wyprawę/ mogliby Ich Mość Pánowie Polacy Litwá czynić/ ná nieprzyziacielá gwałtownego y potężnego. *GrabPospR* N, N2v.

»nieprzyjaciel zbrojny, uzbrojony« [szyk 2:2] (3:1): iáko dobrej krwi mężom to nieprzyfłoi/ żeby między zbrojne nieprzyziaciele bez broniey/ iáko owcze między wilki przyść mieli *GórnDworz* Z4v; *KochPam* 82; *Phil* I; *OrzJan* 136.

Szeregi: »miecz i (albo) nieprzyjaciel« (3): Dziey fie dobrze Rzymiánom/ [...] á miecz y nieprzyziaciel bądź od nich dáleko [*gladiusque et hostis procul sit ab eis*]. *Leop* 1.*Mach* 8/23; *OrzRozm* G2; *OrzQuin* D4.

»nieprzyjaciel i niesprzyjaźliwy sąsiad« (1): K temu zawifny nieprzyziaciel náłz y niełprzyziázliwy fásiad/ nie wrağálby nam ták częłto *VotSzl* E2v.

»nieprzyjaciel i przeciwnik« = *hostis et adversarius* *Vulg*, *PolAnt*, *JanStat* [szyk 2:1] (3): Abowiem Aman fyn Amadathy/ [...] nieprzyziaciel y przeciwnik żydowłki myłlił przeciwko im złe rzeczy *Leop* *Esth* 9/24; *BudBib* 1.*Mach* 7/26; *SarnStat* 1095.

»tak svoj jako nieprzyjaciel« [szyk 1:1] (2): *BielKron* 101; Przyczyniali się zaPanią Woiewodzyna Krakowką aby iey teszkody nagrodzone były ktore wobłężeniu Krakowa tak od swych iáko od nieprzyziaciela wzięła *ActReg* 25. [*Ponadto w przeciwstawieniach 8 r.*]

»nieprzyjaciel i (albo) zdrajca (a. zradźca)« = *hostis aut insidiator* *JanStat* (4): *OpecŻyw* 106; *Debilitantur cogitationes inimicorum et proditorum*, Wychodzą ná yáwność myłli nieprzyziaciół y zdrayców *Mącz* 78d; tákże go łkázuiemy náłzym y krołeftwá náłżego Polłkięgo iáwnym byđz nieprzyziacielem / y zdraycą [*publicum hostem et fraudatorem declaramus* *JanStat* 88]. *SarnStat* 980, 1101.

W przen (10) : Iudá tobie będą brácia twoi pocźciwość czynić/ ręce twoie ná łzyiach nieprzyziaciół twoich [*manus tua in cervicibus inimicorum tuorum* *Vulg* *Gen* 49/8] *BielKron* 18v; trzeba fie w tym opátrzyć/ ále iákom piłál/ połstronnemi wfy, pierwey nieprzyziacielá łkółztowác *BielSpr* 31v; práwicá twoiá Iehowo złamáłá nieprzyziacielá [*dextera tua Domine franges (marg) confregit (-) inimicum*]. *BudBib* *Ex* 15/6; Tákież gdy nieprzyziaciel pomnie zbrojno chodzi/ Ciężko mi to/ á ciężey/ gdy w náłzey krwi brodzi. *BielSen* 12, 14; *BielSjem* 32; Równym pocztem wielki lud Wołłski poráził/ Nieprzyziacielom ferce y ná potym łkázilł. *KochTarn* 74; *KochProp* 16; Nieprzyziaciel nád łzyią/ nie brónimy fie *OrzJan* 56; Ci nieprzyziacielowi faldow nie przyłiędą *CzahTr* G2.

Przen: *Najazd nieprzyziacielski, wojna* (3) :

W połączeniach szeregowych (3): *SeklKat* G3v; Co iefli ná człowieká należy/ áby onemu komu idźie o gárdłto dał rákunek/ żeby álbo od ognia/ álbo od wody/ álbo od nieprzyziacielá/ álbo od iákiey infzey nędze mogł być wyzwolon [*humanum est periclitanti de vita succurrere, ut vel ab igne, vel ab aqua, vel ab hoste, vel alia calamitate eripatur*] *ModrzBaz* [38]v; Iefli chcełz też przyczyny wiedźieć/ [...] czemu powodzi? czemu mory? czemu ognie? czemu głod? czemu nieprzyziaciel? *WerKaz* 295.

Synonimy. 1. nienawistnik, przeciwnik; 2. wrog.

Cf **PRZYJACIEL**